

ПРИГОДА

ЮНХТАВЕНА

ПРИГОДИ БАРОНА
МЮНХГАВЗЕНА,
ЯК ВІН ЇХ САМ ЛЮБИВ РОЗПО-
ВІДАТИ В ГУРТКУ СВОЇХ ДРУЗІВ

Переклав з німецької Д. ЗАГУЛ

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО "ГОВЕРЛЯ"
НЮ ЙОРК - ЗДА

1962

ПЕРЕДМОВА

Пригоди барона Мюнхгавзена такі неімовірні, такий комічний буває стан дієвих осіб його оповідань, що, як-то кажуть, навіть мертвий зарежоче, а не то що той, хто з-під лоба дивиться. Отже, зазначене вище зауваження, безперечно, треба внести до тексту віршу **гумористів** прикладаючи той текст до славнозвісних та вельми популярних «в світовому масштабі» оповідань барона Мюнхгавзена, що, до речі, справді жив років півтора-ста-двісті тому (1720—1797 р.р.) і справді мав репутацію дотепного співбесідника та оповідача неймовірних пригод.

Історія літератури оповідає, що цей барон, що примушує сміятися і людей похмурих, народився в Німеччині, служив при російському царському дворі, був у походах та боях, має навіть нагороди за хоробрість.

Крім походів, бував Мюнхгавзен і на придворних балах, полюваннях та прогулянках, був надзвичайно дотепний і за це дістав мабуть чи не більше нагород, ніж за походи та бої. Але ці нагороди не затримали Мюнхгавзена в Росії. Він повернувся на батьківщину і оселився у своєму маєтку. Там він і розповідав про свої неймовірні пригоди в країні снігів та ведмедів, в турецькому полоні та про інші свої подорожі, оповідав так само, як славнозвісний криловський «якийсь-то дворянин, а може що і князь»

Сусіди Мюнхгавзена як життєрадісні, як і мізантропи, охоче приїздили до нього послухати

про надзвичайні подорожі барона, що так добре вмів оповідати про свої пригоди. Вони розкизували про них своїм родичам та знайомим.

В їхніх вустах ці пригоди робилися ще неймовірніші, бо переказувачі прикрашували їх, робили зміни, або, як кажуть тепер, вносили свої корективи та додатки. Те саме зробив і той, хто вперше зібрав та видав оповідання про пригоди Мюнхгавзена—Raspe, який 1785 р. видав їх в Англії окремою книгою.

Цій книзі він дав назву: «Оповідання барона Мюнхгавзена про його дивовижні подорожі та військові пригоди в Росії». Raspe не вдовольнився з тих оповідань, що їх він чув (і то чув не безпосередньо від барона); він додав до них дещо з мандрівок Гулівера та інших літературних джерел, а також дещо з народніх оповідань.

Дальші видавці, особливо німецькі, а надто Бергер, а потім він же таки разом з Міттельбергом, видаючи оповідання про подорожі та пригоди барона Мюнхгавзена, робили в них різні зміни та знову дещо додали до першого англійського тексту. Авторство барона Мюнхгавзена стали вважати за сумнівне; поступово воно зводилося на нівець. Оповідання про пригоди Мюнхгавзена здобули собі іншого автора, що його ім'я—німецький народ, який вимагав веселих гумористичних та сатиричних оповідань про пригоди. Він, цей колективний автор, зробив з Мюнхгавзена велику людину свого часу.

Але чи її справді був барон Мюнхгавзен лише оповідачем про неймовірні події? Чи мав він за мету лише насмішити слухачів чи читачів? Якби ми сказали так, це було б неправильно. У барона не лише сміх, а й сатира. З цієї сатири може скористатися кожний, хто захоче при нагоді приборкати тих, хто надто захоплюється брехнею, приборкати тоді, як вони, «прикриваючись машкарою істини, почнуть зовсім серйозно розповідати про безглузді речі, собі самим навстида та на лихо тим, що слухають їх» (з передмови до другого англійського видання, що вийшло того ж таки 1785 року).

Raspe в цьому ж таки виданні заявляє, що правдоподібніше було б дати книжці назву, звану не з оповіданнями про пригоди, а з тою метою, що її має ця книжка. «Кінцева мета її моральна». Тому їй більше личила б назва: «Месник за брехню». Така назва відповідала б духові народньому, бо народ не лише сміється з дотепного слівця та комічного стану дієвих осіб оповідань, він вимагає й скорпіонів на адресу «брехунів, що ошукують чесних людей».

Отже, друга сторона медалі пригод барона Мюнхгавзена—сатира, що робить книгу глибшою, ніж вона відразу здається.

«Пригоди барона Мюнхгавзена»—це, безсумнісно, не лише дитяча книга, а й повчальна книга для дорослих читачів, що цікавляться літературою, її місцем у суспільному процесі.

ЗМІСТ КНИЖКИ

Сторінка

Перший вечір. Барон Мюнхгаузен оповідає, як він одного разу із своїм конем у багнюку впав, а потім з неї сам себе, разом з конем, за волосся витягнув; як він, замість рушничного кремєню, свого власного ока вжив; як він шомполом сім куріпок відразу підстрелив; як він чорного лиса з його шубки вибив і, нарешті, як дикий кабан своїми кланками молоду дєрєвину наскрізь пробив	1
Другий вечір. Мюнхгаузен черешневою кісточкою підстрєлює оленя. Літання в повітрі з тринадцятьома качками, нанизаними одна за одною на ниточку. Мюнхгаузен не влучив дикого кабанця, але всєс додому сліпу поросну льоху; розриває ведмедя надвоє двома рушничними кремєнями й зустрічає в Варшаві генєрала Скробуданського, що славиться своєю срібною латкою на голові. Вижлиця Пікас стоїть цілих чотирнадцять дєнь на одному місці. Історія з одним зайцем, що мав вісім лапок	11
Третій вечір. Цілковита подібність двох братів-близнюків: Чарівна американська помада для волосся . . .	23
Четвертий вечір. Мюнхгаузен вєстромляє свого кулака в пащеку вовкові. Скажений плащ і живий облуплений лис. Вїзд до Петєрбургу на санях, запряжених вовком	30
П'ятий вечір. Мюнхгаузенєві передають командування над гусарами. Знаменита історія з Мюнхгаузенєвим бойовим конєм, якого на війні розрубано надвоє, але зшито знову до купи лавровими літорєслями. Прєруку, яка після гарячої сутички робить ще й далі фєхтувальні рухи. Мюнхгаузен потрапляє в неволю до турків	35
Шостий вечір. Мюнхгаузен, як султанів пасічник, закидає на місяця срібну сокиру, вилазить на нього по стеблу квасолі і на короткій мотузці з січки злєзить знов на землю. Ведмідь вилзєється на дишєль поза Звільнення Мюнхгаузєна з полону і його поворот до Росії. Подвиг з коляєскою у вивозі. Згуки, що поламаєрзали в поштарськомє ріжку	41
Сьомий вечір. Дєщо про особистого придворного вїзника в англійського корєля. Жахливє спєлка на острові Цєйлоні. Рятунєк од пазурів лєва и зубів крокодила	50
Восьмий вечір. Мюнхгаузен одвідєє острєв свєтєї Єлєни. Гольфштрєм та його варєні риби. Учаєтьє казарки в морєській пригоді Ланцєог і якєр в попожєньомє китовомє зубі. Перебування в черєві риби	

- Дев'ятий вечір. Сердечне вітання Мюнхгавзена в турецького султана. Мюнхгавзен оповідає султанові про свою мандрівку на гарматному набой. Мюнхгавзена посилають турецьким амбасадором до Каїру, а по дорозі він бере до себе на службу п'ять дуже цінних осіб: скорохода, слухая, справного стрільця, дужака і дмухальця. 67
- Десятий вечір. Небезпечна прогулянка на човні річкою Нілом. Мюнхгавзен живе ціл тижні самими лише мигаллями; б'ється об заклад із султаном, виграє заклад, а з ним і всю скарбницю султанову. Каяття султанове й даремна погоня за Мюнхгавзеном. . . . 78
- Одинадцятий вечір. Від барона Мюнхгавзена грабують увесь його турецький скарб аж до славнозвісної в біблійській історії Давидової праці, що нею колись його батько одному бегемотові обійко очей вибив. Швидка їзда верхи на бегемоті через Канал від Доверу до Кале. Мюнхгавзен скидає триста двадцять і шість гармат у море і налить лафети. Остання послуга праці Давидової. Мюнхгавзена підчає його сну вистрілюють з гарматного дула в коницю сина, де він прокидається аж після трьох місяців. 89
- Дванадцятий вечір. Мюнхгавзенова мандрівка в Північне Льодове море. Мюнхгавзен вбиває тисячу білих ведмедів. Славний мисливський собака виношує живих куріпок у череві акули. Велика морська потвора ковтає цілий корабель. Щасливий порятунок з через потвори. Про підземний морський шлях у Каспійському морі. Мюнхгавзен міцно вітається з ведмедем за руки. Від'їзд Мюнхгавзена до Персії. 101
- Тринадцятий вечір. Перські гірські розбійники знищують дві сотні Мюнхгавзенових відступників. Вигідне полювання на коней і блискачу зустріч у перського шаха. 113
- Чотирнадцятий вечір. Мюнхгавзен дає вказівки, як треба витирати місяця, щоб він був чистіший, одержує в нагороду за це дрекарсну білу кобилу, яку він по своїй повороті додому примушує підчас ганяння за зайцем скакати крізь переїжджу карету. Одному знайомому, що ніби-то п'ятнадцять років тому брав участь у похоронах барона, Мюнхгавзен дає убивчий доказ своєї життєвої сили. 120
- П'ятнадцятий вечір. Чудодійна мисливська каміселька. Мюнхгавзен одвідає Етну, де його гарно приймає батько Вулкан та пані Венера. Мюнхгавзена викидають і він деякий час перебуває на ще не відкритому острові в Південному морі. 128

ПЕРШИЙ ВЕЧІР

Барон Мюнхгавзен оповідає, як він одного разу із своїм конем у трясовину впав, а потім з неї сам себе, разом з конем, за волосся витягнув; як він замість рушничного кременю, свого власного ока вжив; як він шомполом сім куріпок відразу підстрелив; як він лиса з його шубки вибив і як дикий кабан своїми іклами молоде дерево наскрізь проколов.

— Любі мої панове, друзі й товариші мисливці! — Отак завжди

любив починати барон Мюнхгавзен, потираючи собі, за старою звичкою, долоні. Потім він брав у руки келеха, трохи старосвітського на вигляд, наповненого улюбленим

його трупком — справжнім і не дуже старим равентальським вином. Зазирнувши в жовтозеленкуватий плин і покуштувавши його, він із зізданням ставив келеха перед собою, поводив допитливим поглядом на-

зкруги себе й після цього вів з усмішкою далі: — Отож я мушу знову розповідати вам з минулого! Еге ж! Тоді я був стрункий, молодий юнак, був сповнений рішучості й сили, що так і лилась через вінця! Ось вам на доказ того хоч один тільки приклад.

Одного погожого вечора, тільки що сонце схилялось до заходу, як я, змучений довгою і скаженою гонитвою, повертався додому і майже сонний сидів охляп на своєму славному коні. Та ще, мабуть, і не зважав як слід на дорогу і прокинувся від моєї задуми чи півсну лише тоді, коли мій Аякс зупинився враз перед широченьким багnistим рівчаком. Я підвів очі і побачив, що дорога тут кінчалася, але ж по той бік багнюки вона йшла далі. Миттю пригадав я собі, як кілька тижнів тому мені доклали, що підчас хмаролому знесло містка, що сполучав обидві половини дороги. Дуже пожалкував я, що ще й досі не дав розпорядження його відновити, мавши намір особисто оглянути справу на місці. Тепер якраз мав я нагоду це зробити.

— «А втім, як мені було дістатися додому? Вертатись назад? Чи може шукати якоїсь іншої дороги? Цього я ніколи не роблю! Недовго роздумуючи, дав я коневі кілька потрібних хльостків і стиснув острогами. Славний Аякс підвівся на задні ноги, і в ту ж мить ми вже вітали в повітрі. Тут

у мозок мені стрілила думка, що Аякс од пообідньої праці—аджеж ми вполювали й спіймали двадцять п'ять чи тридцять зайців (я під кінець уже й не рахував їх)—так само надміру стомлений і змучений, то ж

ледве чи зможе він так далеко плигнути без розгону. Швиденько обернув я в повітрі коня назад, і ми вернулися знову на те саме місце, з якого моя конячка була плигнула.

Гаразд, моє панство! Я потріпав скотину по шії, а потім од'їхав трохи далі, щоб дати коневі місце розігнатися, й ки-

нувся знов на рівчак. Одночасно підбадьорив я коня язиком і острогами, і Аякс плигнув.

Ширину багнюки я зважив був щось на двадцять кроків, але коли пересвідчився, що вона мала ще з півдесятка кроків більше, то вдруге натиснув острогами. Аякс зробив ще одне зусилля, сіпнув і полетів далі вперед. Та ба! Ми все ж не досягли протилежного берега, і отож як кінь, як і вершник, упали в м'якенький намул калабані. Глейка маса, що в неї ми безпорадно вгрузали, досягала мені вже поверх клубів і тільки ще верхня частина мого тулуба та шия й голова коня були вільні.

Отут-то воно, дорогі мої друзі, багато важила негайна допомога.

Я цупко, мов обценьками, обхопив шляхетну тварину обома гомілками, взяв вільною правою рукою себе самого за чуба і щасливо витяг сам себе, разом з конем, вгору. А далі ми підтюпцем легенько продовжували свою дорогу додому. Отже тепер ви вже, мабуть, не будете сумніватися в тодішній моїй спритності й силі!

— А собаки і здобич, пане бароне?— нагадали слухачі.

— Я одіслав їх звичайним шляхом додому, як тільки ми завернули на ближчу до палацу дорогу. І коли ми через годину прибули, стремінний видав нам дійсно двадцять дев'ять зайців,—виходить, моя лічба

правильна, хоч би він навіть одного зайця приховав для себе.

Взагалі, мое панство, як талант і геніяльність коменданта обложеної фортеці блискуче виявляється аж тоді, коли ворог захопив уже всі наперед висунуті редути і стоїть безпосередньо перед головним валом, отак і справжній мисливець знаходить лише тоді нагоду наявно довести свою винахідливість і дотепність, користатися з незвичайних засобів, коли він на полюванні опиниться без звичайного стрілецького знаряддя, наприклад, коли в нього порошу ще доволі, але оливо, кулі й дріб він до решти вже вистріляв, як це не раз зо мною самим підчас дуже видатного полювання траплялося.

Те, що я вам зараз хочу розповісти, стосується до цього дуже мало, але воно свідчить, як можна самому собі пособити.

Одного ранку побачив я крізь вікно моєї спальні, що чималенький став недалеко від мого замку був цілком покритий дикими качками.

Ви зрозумієте, що я на превеликих radoщах зовсім не мав коли закінчити як слід свій вранішній туалет, а як-найшвидче схопивши рушницю й найважливіше стрілецьке знаряддя, стрімголов подався сходами вниз; при цьому я з необачности напоровся обличчям на тумбочку сходів і так дуже, що мені аж іскри посипалися з очей. Та це

мене тоді ані на хвилинку не могло затримати. Нестримно побіг я вперед і, нарешті, прикритий кущами й очеретом, підкрався аж на самісінький берег ставу. Коли я тут хотів прикласти вже до плеча рушницю, враз помітив, що від сильного удару, який я щойно переніс, із гніздечка рушниці вискочив кремінь. Що почати? Так стояв я тут і міг вистрілити,—адже ж у замку рушниці бракувало кременя!

Зразу ж вирішив я використати щойно зроблений над моїм оком дослід.

Я одчинив покришку палівки, приклав рушницю до щоки, націлився і що-сили вдарив сам себе кулаком в око. Чого я сподівався й чого чекав, те й сталося—од сильного удару з ока знову посипалося чимало іскор; вони й запалили порох на палівці; пролунав постріл і, як здобич, мав я zarazом п'ять пар качок, четверо диких гусей і пару лисок.

Так, так! Присутність духа—це душа знаменитих діл; вона дає на війні, як і на морі, як і на полюванні несподівані успіхи.

А то якось вийшов я спробувати свою рушницю і вже вистріляв був увесь свій невеличкий запас дробу, коли собака, гарцюючи полем, сполохав раптом цілу зграю диких курей. Я бачив, як вони знову посідали недалечко, і мені закортіло здобути собі кілька з цих куріпок на вечерю. Та порохівниця була порожня. Що ж тепер?

Тут, мої панове, стрелила мені в голову блискуча думка. Швиденько набив я рушницю порохом, а на паклю поклав шомпола, трохи загостривши його другий кінець, як олівця. «А ну, шукай, Фінес, шукай!» Так минула добра хвилина. Собака кинувся. Куріпки бігли перед ним картоплиням аж на кінець ниви. Тут собака став. «Тихше, Фінес, тихше!» Швидким кроком підбіг я ближче з готовою до вистрілу рушницею в руці,—отут-то воно й... фуррррр!.. і ціла хмара куріпок знялася вгору. Приклавши швидко рушницю, я націлився і—пах!—мій шомпол пронизав відразу цілих сім штук куріпок і впав з ними недалечко на землю.

Я підняв його й поніс усіх сім, так як вони одна біля одної на списові стирчали, додому.

Як бачите, треба тільки вміти давати собі раду.

Безперечно, мої панове, друзі й товариші мисливці, не завжди можна вживати шомпола. Треба брати саме те, що маєш під рукою. Приміром, одного разу йшов я в Ліфляндії лісом, перевісивши рушницю через плече, з великим бретналем у руці, що його я мав забити в сторожці. Аж ось просто на мене, зовсім мене не помічаючи, біжить прекрасний лис. Було б дуже шкода пробивати його коштовне хутро пострілом кулею. Пан Микита зупинився на

кремезним дубом, повернув голову вбік і почав вітрити. Вмить промайнула мені в голові щаслива думка. Я став так само за стовбур дерева, витягнув кулю з дула рушниці і замість кулі набив її бретналем. Потім приклав до плеча і дуже добре націлювався; гримнув вистріл, і, як я й хотів, мій лиско лишився непошкоджений, але не міг рушитися з місця, бо я міцно прибив його хвоста до дерева.

Тоді я спокійно підійшов до нього, добув свого мисливського ножа, різонув ним лиса навхрест по писківі і своїм канчуком так гарненько вибив лиса з його прекрасної шубки, що він, наче в самій сорочечці, дременув геть від мене.

Коли він у такому вигляді з'явився десь у лисячій корчмі, той ого товариші не трохи, мабуть, здивувалися. Од сміху забув я навіть послати йому кульку навздогін. Чи відросла йому шубка знову, чи, може, він без неї загинув ясної, морозної погоди, а його м'ясом рідні його брати поласували—хто зна!

Ви смієтесь! Але ж подумайте тільки, який то був щасливий випадок, що в мене під рукою знайшовся якраз отой бретналь!

Кілька днів по тому вертався я з полювання без жодної амуніції і з вистреляною рушницею. Аж ось просто на мене зненацька кинувся лютий дикий кабан. Ну, кожен знає, яка неприємна може бути

така зустріч! То ж ніхто, гадаю, не візьме мені за зле, що я поспішив пошукати собі безпечности на найближчому дереві. Це була ще досить молода березка, що ледве могла мене вдержати. Кабан розігнався на деревину, але прибіг трохи запізно. Тільки що я встиг підтягнути догори ноги, як він з усієї сили заїхав своїми іклами в стовбур дерева і так дуже, що вістря іклів пробило стовбура наскрізь, і вони виглянули з другого боку на цілого цаля. Недовго міркувавши, сповз я з дерева на землю, підняв камінця з кулак завбільшки і склепав ним кінчики іклів докупи. А тоді спокійнісінько пішов додому і другого ранку вернувся з людьми, з возом і свіжо набитою рушницею.

Звичайно, я недовго розпитував, як нещасний приклепаний кабанчик перебув ніч, а всадив йому крізь його розбишацьке око кульку в мозок.

Що це за хлопак був, можете судити з того, що інспектор маєтків звелів мені переказати, буцім те звірятко важило 30 пудів. Це трохи забагато для одного кабана!

Може ви, мої панове, будете дивуватися, як це мені вдалося посклепувати докупи кабанячі ікла, мов залізні цвяхи; то ж хочу вже зараз зазначити, що це можна було зробити лише після того, як я своєю каменюкою так довго клепав з усіх боків вістря кликів, доки крихка зубна кість не

стала зовсім гаряча й м'яка, так що давала себе легко згинати і, в справжньому розумінні слова, skleпувати.

А тепер, панове, на сьогодні хай буде доволі! На другий вечір обіцяю вам кілька особливо знаменних мисливських історій.

ДРУГИЙ ВЕЧІР

Мюнхгавзен підстрелює черешневою кісточкою оленя. Літання в повітрі з тринадцятьма качками, нанизаними одна до одної на ниточку. Мюнхгавзен не влучив дикого кабанця, але веде додому сліпу порослу льоху, розриває ведмедя двома рушничними кременями й зустрічає в Варшаві генерала Скробуданського, що славився своєю срібною латкою на голові. Пікас, вижлиця, стоїть чотирнадцять днів на тому самому місці. Історія з зайцем, що мав вісім лапок.

— Ви, мої панове, безперечно, вже чували про патрона мисливців—святого Губертуса, а так само й про славного оленя із святим хрестом між рогами, який йому одного разу в лісі зустрівся. Цьому святому я що-року в день святого Губертуса, 3 листопада, приносив у веселому товаристві свою жертву, а оленя щось із тисячу разів бачив я не лише намальованого по церквах, а й вишитого між зорями Губертових лицарів, так що я на честь і сумління бравого мисливця, не можу вам правду сказати, чи дійсно раніш такі хрестаті олені водились, чи, може, ще й до сьогоднішнього дня водяться.

Але послухайте, яка історія трапилась мені самому з іншим чудесним оленем.

Одного разу я вистреляв був увесь свій свинець, як тут виступив мені назустріч що-найкращий олень і так на мене дивився спокійно, начеб-то знав, що моя дробівниця порожня. «А, почекай-но, ти своє дістанеш!»—подумав я, і набив мерщій рушницю порохом, а поверх нього пригорошню черешневих кісточок, бо я щойно з'їв був кілька фунтів черешень. Мій олень придивлявся до мене з досить глузливою посмішкою і—бух!—всадив я йому увесь набій просто посеред чола між рогами. Тут хитнув він кілька разів головою, поклонився мені, показав свій задок і повільною холою подався глибше в ліс. Шкода! Який жаль, що в мене не було під рукою здорового дробу! Дома мене ще здорово висміяли, і коли ми їли черешні, якийсь глумливець назбирав мені чимало кісточок на наступне полювання на оленів.

З того часу цей жарт притупився і став вульгарний, але рік чи два по тому полювали ми в тій самій мисливській окрузі. Тут надбіг незвичайно кремезний олень просто на мене, а в нього між рогами росла щось на десять футів висока черешня. Само собою, що я зараз же пригадав собі свій колишній постріл черешневими кісточками. Цей славний парубійко був, очевидно, вже моєю давно набутою власністю. Тому я миттю послав йому кульку в саму серединку чола, а як він упав додолу, то мав я зараз

і печеню і компот, бо деревце рясніло як-найсмачнішими дозрілими черешнями.

В житті трапляється всяко. Що ви скажете, наприклад, про такий знаменитий випадок?

Як відомо, на сало ловлять мишей. А я одного разу зловив салом тринадцять качок, а трапилося це ось як.

Одного разу, підчас готування до ловів, спостеріг я, що шнурок, на якому висіла моя порохівниця, дуже вже потоншав і був майже перетертий. Коли я його перевішував, то ще подумав: «Треба дивуватись, як довго річ іще трималась!» І дійсно, надвечір ішов я повз мале польове озерце, на якому дуже далеко одна від одної плавало собі з десяток качок, так що більш ніж одну одним пострілом не мав я змоги дістати. А я був би дуже радий мати їх усіх, бо на другий день запросив до себе в гості маленьке товариство. Ви теж були при тому, пане головний лісничий! Я до своєї порохівниці— і справді її не було. Коли я пролазив соснову шкілку, шнурок, мабуть, десь зачепився й розірвався, а я ото й не помітив.

Це, взагалі, був для мене якийсь нещасливий день. Вже на самому світанку перебігла мені дорогу ота стара відьма, рудоволоса Катерина, і мені за цілісінький день не довелося навіть і разу вистрелити.

Кепсько! І зараз мав я змогу зробити лише один-однісінький постріл з рушниці!

А пороху чортма! Та що ж, кінець-кінцем, мені з одної качки?

В цьому скрутному стані замислився я над шматком сала, що залишився в мене в кешені від узятого з собою запасу харчів. Досить довгу шворочку од собаки я розплів і здовжив її що-найменше вчетверо, потім прив'язав до неї шматок сала, заховався в черетнику (ситнику) на березі й закинув принаду. З задоволенням дивився я, як найближча качечка припливла і проковтнула прикріплений до мотузки шматок сала, щоб швидко потім той гладкий шматочок не перетравлений викинути другим боком. Після цього його проковтнула друга качка і так далі, і незабаром, тому що з кожною з них було те ж саме, всі тринадцять качок були вже нанизані на шнурок.

Дуже задоволений з такого успіху, я кілька разів підперезався шнурком з панижаними на нього птицями і зібрався в дорогу додому. Іти, проте, ставало мені дедалі важче. Аж ось несподівано почув я, як мене щось підносить високо в повітря. Бо ж поміркуйте собі, всі ще цілком живі, качки, очунявши від першого страху, почали тріпотіти крилами і спільними силами піднесли мене в повітря. Спочатку трохи приголомшений цією несподіванкою, я швидко опанував себе, і фалдами свого кафтану скерував пташиний літ в бік моєї домівки. Небавом опинився я просто над димником

мого будинку. Не розгубившись, я швидко скручував голови качок одну по одній і спускався де-далі нижче і прибув, нарешті, щасливо, хоч, без сумніву, й не цілком звичайним шляхом, а через горно на припічок, на велике здивування кухаря, що саме тоді заходився розкладати вогонь, щоб готувати вечерю. Мій вірний супутник сьогоdnішнього полювання, Пікас, мій найулюбленіший вижлець, помахуючи головою, бачив, як його пан вибрав собі такий незвичайний шлях додому, і зволив гавканням та шкрябанням під хатніми дверима нагадати про себе. Так, так, дороге моє панство, на сало ловлять не лише мишей, а й качок! Звичайна річ, що на всі такі справи треба мати щастя. А щастя й випадок виправляють часто навіть наші огріхи.

Наприклад, одного разу бачу я в лісовій гушавині, як дикий вепрік і поросна льоха біжать одне за одним до мене. Я миттю наготовив рушницю й націлявся то в матір,

то в її синка, не знаючи, котрого з них покласти своїм пострілом. Нарешті, я випалив—кабанчик потупотів собі далі, а льоха стала, наче до місця прикипіла. Це треба було зблизька дослідити! Передо мною стояла стара льоха і була сліпа! В зубах її стирчав кінчик веприкового хвоста, і саме в цього тоненького хвостика і влучила моя кулька, після чого веприк почимчикував далі, а сліпа мати, позбавлена свого провідника, лишилася стояти на місці. Я, само собою, взяв у руку цей огризок хвостика та повів на ньому сліпуню до моєї домівки, де гукнув на свою жінку, щоб подивилася, яка гарна дичина забігла до неї в кухню. Навряд, щоб ви мали коли нагоду повторити таку штучку!

Ще важче буде для вас вжити іншого способу, яким врятувався я од ведмедя, що зустрів його в одному польському лісі, коли разом із денним світлом вийшов у мене і весь запас пороху. Потвора йшла на мене, розтепірчивши лапи й роззявивши пельку, і в той час, як я обмірковував, чи вона розчавить мене в своїх обіймах, чи відірве мені голову, перешукав я всі свої кешені за порохом та дробом. Та знайшов я тільки два кремінці, що я їх від того випадку, коли одного разу мені камінь з курка вискочив, завжди беру з собою на лови.

Ведмідь що-хвилини наближався, і коли я вже відчув на собі його гарячий подих,

то що-сили кинув йому в роззявлену пельку одного кременя. Це, звичайно, не сподобалося панові Бурмилі, і з дуже незадоволеним бурчанням зробив він поворот наліво. Це сталося так швидко, що я не встиг навіть вкинути йому в пельку й другого камінця. Навпаки, він показав мені дуже привабливо свій зад. Я підняв другого кременця і вкинув його в задній отвір; обидва кременці зустрілися в нутрі ведмедя, вдарились один об один, так що викресали вогонь, і мій ведмедисько з сильним тріскотом розірвався. Я глибоко зідхнув, позбувшись турботи, і твердо вирішив надалі, якщо колись знову прибуду до Польщі, де ведмеді так часто зустрічаються, як у нас по весні хрущі, ніколи не виходити вже без інших засобів оборони!

Тоді в Варшаві я ще познайомився з одним старим генералом, якого ім'я ви вже, певне, не раз чували. Називався він Скробуданський і підчас одної війни з турками позбувся через відломок картечі шматка своєї мізкової коробки; але ж від того часу носив він замість цього срібну бляшку на черепі, прилаштовану так, що її можна було за допомогою смикалки (шарніру) відсовувати. Ми зустрічалися з ним в одному шинку, де добре бенкетували.

Тут мені швидко впало в вічі, що в той час, як у всіх нас обличчя ставали темно-червоні (бо угорське вино било в голову),

старий добродій тільки вряди-годи тикав собі пальцями в чуба і після того зразу ж ставав блідий і тверезий. Інші мали це за цілком природне явище і з'ясували мені, що генерал від часу до часу відсовує срібну латочку на голові і, таким чином, випускає всі спиртові випари в повітря. Щоб переконатися, чи це дійсно так, я буцім-то випадково став біля генерала з запаленим папірцем, але замість запалити ним собі люльку, я встромив його у спиртову пару, що вилітала з його голови,—і дивись!—вона зайнялась прекрасним голубуватим полум'ям, а генерал, що, мабуть, запримітив мій маневр, сидів тут, усміхаючись, наче святий Микола. Цей прилад так дуже мені припав до вподоби, що я з одним дуже спритним золотникарем вмовлявся, чи не змайстрував би він мені такий самий засіб лишатися тверезим? Він сказав, що зробив би, але ж раніш треба, щоб я дав собі пробити голову, або чекав, доки мені в наступну війну не одколять частинку моєї мізкової коробки. Першого я не зробив, а на друге чекаю даремно й до сьогоднішнього дня. І ось, мені ще й досі бракує такого вентилятора, та, проте, він тут не настільки вже й потрібний, як там, на півночі, де люди люблять міцніше «запарюватися»!

Нещодавно питали ви мене, котрому з двох своїх собак, Фінесі чи Пікасові давав я перевагу?

Ну, обидві вижлиці були видатні, кожне в своєму роді; Фінеса, може, мала тонший нюх, але Пікас зате був витриманіший. Послухайте.

Незабаром після того, як я оженився, висловила моя дружина одного ранку бажання взяти й собі участь у мисливському розшуку. Отож виїхав я вперед щось рознюхати, і незабаром Пікас став перед низкою кількох сотень куріпок. Я довго очікував своєї жінки, що мала надіхати з моїм лейтенантом та одним стремінним. Нарешті, я затурбувався, повернув назад і десь на середині дороги почув я жалісливий плач і стогін, який здавався мені дуже близьким до мене, хоч далеко й широко довкола нікого не було видно. Розуміється, зліз я з коня й приклав ухо до землі. І тут почув я, що лемент ішов з нутра землі, а в ньому зміг я виразно розрізнити голоси моєї жінки, лейтенанта й стремінного. Але як вони могли туди потрапити? Очевидячки, мусили вони провалитися в отвір покинутої вугільної шахти, а вона, наскільки я знав, була щось із двісті метрів заглибшки.

Повним кар'єром погнав я до найближчого села по гірників, і після втомної важкої роботи видобули ми потерпілих на світло денне. Спершу витягли стремінного, потім його коня, далі лейтенанта і його коня, і, нарешті, мою жінку та її турецького

брикунця. Що в цілій цій історії було для мене найдивніше, так це те, що всі вони шестеро, впавши в глиб до двохсот метрів, лишилися цілком непошкоджені, якщо не зважати на незначні зсадини. Так-то, мої друзі! Сказано: треба мати щастя!

Звичайно, за продовження полювання не могло вже бути й мови, і це було добре, що ми, не гаючись, повернулися додому, бо там чекав уже на мене посланець, що приніс мені наказа зараз же збиратися в службу подорож.

Про надзвичайно цікаве завдання, що привело мене до фортеці Везель, я розповім вам іншим разом. Досить того, що по дорозі виникла в мене думка, що з моїм Пікасом, з моїм вижлецем могло статися? Якраз на чотирнадцятий день повернувся я назад, і моє перше запитання було про собаку. Ніхто його не бачив і всі гадали, що він товаришував мені підчас подорожи.

Миттю блиснула в мене думка: «Невже собака ще й досі стоїть і стереже куріпок?»

Надія й турбота за собаку погнали мене на околицю ще в подорожньому костюмі, як я був—і дивись!—на мою невимовну втіху, вірний Пікас стояв на тому самому місці, де я його перед чотирнадцятьма днями залишив. «Руш, моя собачко!» гукнув я; він миттю кинувся вперед, куріпки знялися вгору, і я одним пострілом здобув їх рівно двадцять і п'ять штук! Не гадаю, щоб

хто-будь із вас бачив у житті щось 'подібного.

Славний Пікас був такий зголоднілий та виснажений, що ледве міг приповзти до мене й облизати мені руку. Я мусив його взяти на коня і так привезти додому, де він під добрим доглядом прийшов до пам'яті, і кілька тижнів згодом дав мені змогу розгадати одну загадку, яка інакше лишилася б повік не розгадана.

Я, властиво, цілі два дні ганявся за одним зайцем. Пікас увесь час завертав його, а проте, мені не доводилося стрільнути.

Вірити в чарівництво—це ніколи не було в моїй натурі, для цього пережив я чимало аж надто незвичайних речей, але ж тут був я з усіма моїми п'ятьма чуттями безпорадний. Нарешті, заєць наблизився до мене настільки, що я міг досягти його своєю рушницею. Він звалився під вогнем. Розуміється, я ледве знайшов досить часу, щоб спершу наново набити рушницю, потім прискочив до зайця, бо Пікас не зовсім справлявся з апортуванням, і—як ви гадаєте? Що я побачив?

Заєць мав, як і кожний інший з його породи, чотири ноги під животом, а, крім того, ще чотири—на спині.

Отепер загадка його ненормальної прудкості з'ясувалась, бо коли заєць на обох спідніх парах ніг стомлювався від біганини, то перевертався, як добрий плавець, що вміє

плавати на череві й на спині, та летів на свіжих чотирьох лапках з відновленою швидкістю далі. Коли чесно признатись, то я не вірю, щоб ви коли-будь такого зайця, так гарно устаткованого, бачили. Мені так само чогось подібного своїми очима бачити не доводилось.

ТРЕТІЙ ВЕЧІР

Цілковита подібність двох близнюків. Чарівна американська помада для волосся.

В наступному зібранні друзів барон з'явився з юнаком, що його він одрекомендував товариству, як свого небожа Вольдемара Мюнхгавзена, який прибув до нього на кілька днів погостювати, то ж барон дозволив собі привести його з собою, а головню тому, що Вольдемарового брата—близнюка Адальберта більшість молодших панів з товариства добре знала з університету.

— Ей, Адальберте!—гукнув молодий практикант з лісництва, — ей, ти, старий парубійко, чого це ти дозволяєш дядькові баронові видавати тебе за твого брата Вольдемара, якого я, правда, ніколи не бачив, коли ми з тобою вдвох були разом в лісничій академії?

— Бо—відповів замість свого небожа барон,—бо цей юнак отут називається справді Вольдемаром, хоч і виглядає він настільки подібним до другого близнюка, що їх дуже легко переплутати.

Кандидат лісництва підчас цих слів підійшов цілком близько й залишився при своєму твердженні, що молодий панок є, проте, його товариш науки, друг Адальберт, якого він дуже добре знає.

Ні, ні! любий мій друже юначе й товаришу мисливче! Даю лицарське слово честі, що це не ваш товариш по студіях, не Адальберт, а його брат Вольдемар. А що всі ви тут сами бачите, як щирий друг одного з братів, коли судити з його впертого хитання головою, вважає цілком чужого йому Вольдемара за свого друга і знайомого, то хай цей вам розповість, як обох близнюків усе їх життя люди переплутували.

— Так, мої панове!—почав казати Вольдемар,—уже з самого початку нашого життя нас завжди плутали, бо ми виглядали такими подібними один до одного, що навіть батьки не могли нас розрізнити. Тому, вже з самого нашого дитинства почавши, нас одягали в різні кольором одяги, а що для мене блакитний колір був улюблений, то мене й назвали Блакитним, а Адальберта, що завжди носив зелені куртки, називають Зеленим. З незчисленних сміховинних переплутувань я розповім вам тільки про одне.

Минулої осені подорожували ми з братом пішечки через Гарц і під кінець нашої восьмиденної мандрівки зупинилися в

Вернігероді на ночівлю. Коли другого ранку ввійшов до нашої кімнати прикликаний голяр, я був іще в спальні, а Адальберт сидів сам у передпокою. Він сів голитись, і після того, як голяр гладко виголив Адальбертове обличчя, ввійшов мій брат до спальні, щоб змити з лица мило. А я

в сорочці пішов до передпокою, сів на стільця, якого щойно покинув мій брат, сказавши: «Ану, панчику мій, поголіть мене як слід—я ж не можу сьогодні, в неділю, бігати всюди з бородою на півцяля!

Голяр, похитуючи головою, підійшов ближче й промовив: «Ну, це чорт-зна-що! Аджеж я вас тільки-що ґрунтовно поголив і...»—далі він не видашив ні слова. Од страху й подиву він став блідий, як мрець, збив наново шуму з мила й намилив мене як слід. При тому бубонів собі під ніс: «Ні! цього, щоб так швидко відростала борода, я в житті своєму ніколи не знав—тут можна б навіть і в чарівництво повірити.

Що скаже на це моя Ліза, коли я їй цю історію розповім? Це ж переходить усякі закони природознавства!» Як він закінчив голити, я запитав, скільки йому за гоління належить, і коли я втиснув йому в руку вдвоє більше за те, що він вимагав, чесний чолов'яга хотів половину вернути мені назад. Я, розуміється, не взяв, бо ж він і так свої гроші солоно заробив. Хитаючи головою, пішов він, і ще під дверима чув я його слова: «Ні, справді, це виходить понад усі дерева і понад пісню про чарівну квасольку!»

Слухачі голосно реготали і ще домальовували в своїй уяві бідного, так обдуреного голяра. Тут барон, погладивши з призириливою посмішкою своє гладке підборіддя, промовив:

— Так, Вальдемар, правду сказати б, це ваше дурисвітство мало значить, бо ж чудо було тільки у вашій дивовижній подібності, а вас все ж було дві особи. А я один призив був раз одного голяра ще до куди більшого одчаю, а як це сталося, я зараз розповім.

Один з моїх приятелів, що помандрував до Америки, винайшов там на прочуд сильну помаду для збільшення росту волосся на голові й на бороді і кілька років тому надіслав мені цілих сім велетенських коробок тієї помади в подарунок. А що мені самому такої помади не потрібно, бо ж я

ніколи не запускав собі бороду, то звелів покласти оті бляшанки в комору, де переховувались непотрібні речі, а мій розумний Іван поставив їх на лутку вікна, де їх застало гаряче полудневе сонце. Я довгий час навіть і не згадував про цю річ, бо, крім того, я вважав її за чисту непотріб,

американське ошуканство. І так лежало там оте сміття вже кілька місяців, а коли я згодом зайшов якось випадково до комори, то побачив, що вся підлога була майже до колін покрита запіненою масою; бо ж, подумайте собі, дорогі мої панове, друзі й товариші мисливці! Од сонячної спеки майже вся мазь із бляшанок витекла; але ж міць її залишилася в ній, та ще, цілком натурально, вона значно збільшилась, що я зараз таки й

випробував, а саме: я вмочив у масу пальця, мазнув собі нею трохи під носом і відчув ще легесенький ущип, більш нічого. Другого ранку я ледве сам себе впізнав, бо за одну ніч у мене під носом вирости здоровенні справжні гусарські вусища! Отутто я нашому боденберзькому голярному митцеві завдав гарної мороки, що його цілком спантеличила. Тоді доводилось мені голитись день-у-день, а одного дня, коли справний збивач мильної шуми встиг мене тільки-що обслужити, я вийшов у суміжну кімнату до вмивальника й хутенько натер обличчя чарівною маззю. Хвилинку пізніше з'явився я знову перед голярем з досить уже виразною стернею відрослого волосся на бороді і з убивчим поглядом показав голяреві, що вже запакував своє голярське причадалля, такий наслідок його праці. Здивований майстер цирульник взявся знову до своєї роботи і я повторював цей жарт того самого ранку щось до сімнадцяти разів, доки голяр од утоми ледве ворухив руками, а всі його бритви геть притупились. Дуже жалкую, що зараз не маю змоги перед вами це чудо показати, бо від цього чудесного засобу не лишилося в мене й найменшої краплі. Я зужиткував його, власне, на свою конячку поні, що її я звелів підчас військового походу в Голяндію натерти помадою, після чого вона дуже обросла буйним

волоссям, так що виглядала кудлатою, наче який пудель. Вона викликала загальний подив, коли бігла за мною слідком, а довгі її коси розвівались на вітрі. Тодішньому моему стремінному Тобіасові вся ця історія далася добре чи зле взнаки, бо на долонях обох рук вирости в нього довгі густі щітки, та й на правій щоці, якою він підчас натирання поні раз лише ненароком доторкнувся, дістав він довгу косичку, з руку завтовшки, так що він потім довгими руками показував її по ярмарках за добрі гроші. Може ви, дорогі мої друзі, про це ще пам'ятаєте, хоч було це вже кілька років тому. Але я обіцяв вам розказати про вплив надмірної сонячної спеки, яку я особисто на собі пережив. На жаль, сьогодні вже запізно. Отже, на другий раз.

ЧЕТВЕРТИЙ ВЕЧІР

Мюнхгавзен встромляє кулака в пащеку возкові. Скажений плащ і живий облуплений лис. В'їзда до Петербургу на санях з вовком у запряжі.

— На новоподарованому мені лошакові — так розказував барон одного з наступних вечорів, — вибрався я одного разу в далеку поїздку, і коли повернувся назад, то побачив у парку, не дуже далеко від будинків, чималого звіря, але якої він породи, я не міг розпізнати, бо вже починало смеркати, а проїхав я повз нього швидко.

Ледве зліз я з коня, як побіг уже назад до парку, щоб пересвідчитись, чи це був собака, чи, може, щось інше, і як я завернув

у першу, ще безлистяну алею, нез'ясований звір прискочив до мене, широко роззявивши пельку. Не зважаючи на те, що п'їтьма що хвилину густішала, впізнав я з усього його поводження, що перед собою мав я не собаку, а вовка.

Що ж тепер діяти? Зброї при собі я не мав. Навіть свого пістоля лишив я в кобурі сідла, а хижа тварюка з кожною миттю наближалась до мене. Спроба втекти була безуспішна: та й у роду нашому не було звичаю уникати небезпеки втечею. Несамохіть стиснув я руку в кулак і сунув його вовкові просто в роззявлену пельку. Розуміється, для більшої безпеки я протискав кулака де-далі глибше і всунув цілу свою руку аж по плече у вовче нутро. Але що далі? Не скажу, щоб така ситуація була для мене особливо приємна.

Зміркуйте тільки: віч-на-віч, чолом-до-чолом з вовчиськом! Ми не дуже приязно вирішили одне на одного баньки, а в зизих очах потвори прочитав я досить виразний намір— якщо я тільки витягну руку, зскочити мені на груди. В такому розпачливому стані я вчепився рукою у вовчій утробі за тельбухи, міцно схопив їх у кулак і підчас того як месьє Неситий рикав од болю і не міг кусати зубами, вивернув я молодчика, мов рукавичку, нутром назовні і в такому вигляді жбурнув ним об землю, де садівник на ранок його й знайшов. Через цього

садівника ото й стала пригода відома, бо я, звичайна річ, нічого про неї не говорив. Дехто мав її за не аби-який геройський вчинок!

Проте, мушу признатись, що цю саму процедуру я ні за яких умов не захотів би повторити. Наприклад, коли небавом після цього гнався за мною в Петербурзі на вузьенькій вуличці скажений собака, я не взявся до самооборони, але швидче побіг собі геть; а щоб зручніше й легше було скакати, я скинув свого плаща й кинув його собаці, щоб відкупитись від нього, цеб-то, щоб виграти трохи часу й добігти до дверей одчиненого дому; а в той час скажений собака зривав свою лють на плащі; аж надійшли люди, вбили його і принесли мені плаща, який мав лише кілька дір. Дома дав я розпорядження своєму служникові віднести плаща до кравця, щоб той залатав дрібні пошкодження. А тимчасом Іван повісив одежину в моїй гардеробній.

Але другого ранку я прокинувся від Іванового крику: «Пане бароне! Пане бароне! Ваш плащ сказився!» Миттю скочив я на ноги, накинув на плечі шлафрока і побіг за Іваном до гардеробної кімнати. І справді, мій плащ сказився: я знайшов усі свої речі порозкидуваними й порваними на лахміття. На моїх очах скажений плащ накинувся на новісінький святковий одяг і немилосерно його шарпав. Одним пістолетним пострілом

я зробив йому капут, а потім звелів усі речі спалити, щоб чогось подібного далі не трапилось і зо мною. З ваших очей і виразів на обличчях читаю я, що ви цю пригоду вважаєте за неймовірну, а втім за правду можу вам поручитися словом лицаря.

Я майже вагаюся, мої дорогі друзі, розповідати вам дальшу пригоду, яку я кілька років тому пережив, і яка мені, у зв'язку із згаданою історією з вовком, знову виринула свіжою в пам'яті.

А саме, після одного великого полювання я наказав був поскладати поки-що в моїй присутності всю застрелену дичину в пральні мого палацу, а стрілець мусив одного лиса, що його ми вважали вже за мертвого, облупити. Випадково зайшов я півгодини пізніше, вже не пам'ятаю чого, знову до пральні і на своє велике здивування побачив, що той лис не дохлий, а, навпаки, знову очутив і намірявся злуплену з нього шкуру натягнути на себе знову, наче кожуха. Одною рукою, так би мовити, він уже був у ній, як я надійшов і з вигуком: «Почекай, бестіє!» поклав кінець його роботі.

О, з такими крутіями, як лиси та вовки, можна багато дечого пережити!

Так, одного разу здав я обох моїх кошовних коней на стремінного, що його мені граф Пшобовський дав на дорогу (бо в Росії нема звичаю подорожувати верхи на коні), і останній перегін перед Петербургом

проїхали ми на легеньких саночках. В останньому лісі перед брамою міста за нашими саньми почав бігти страшенний вовк, що його гнав пажерливий зимовий голод. Він хутко наздогонив нас, а я, механічно приліг на дно саней. Що я, правду сказати, припускав, але чого не наважувався сподіватись, те й сталося! Вовк переплигнув через мене, кинувся люто на коня і проковтнув зразу весь зад нещасної скотини, яка тепер од страху й од болю побігла ще швидче. Непомітно підвів я голову і з жахом бачу, як вовк що-далі глибше в'дається в коня. Тепер я влучив догідний час і вдарив вовка добренько батогом по шкурі. Такий удар у цьому футералі завдав йому не малого страху. Що-сили кинувся вовчисько вперед, труп коня впав на землю і ось на його місці в запрязі стирчав вовк. Я, звичайно, не дав йому отямитись, а періщив його батогом сміливо й далі. Так одним духом в'їхали ми в самий Петербург, на великий жах усіх стрічних людей. Аж перед палацом фельдмаршала я зупинився. Граф Мініх стояв випадково коло вікна і підчас нашого в'їзду трохи був зовсім не розтрусився од сміху.

Кращого прийому я й не міг би мати, і на цьому дозвольте мені, моє панство, на сьогодні закінчити!

П'ЯТИЙ ВЕЧІР

Мюнхгавзен дістає команду над гусарами. Знаменита історія з Мюнхгавзеновим бойовим конем, якого на війні розрубано надвоє, але лавровими літорослями зшито знову до купи. Про дуку, що після гарячої сутички ще й далі робить рухи фехтування. Мюнхгавзен потрапляє в неволю до турків.

— Найближчим наслідком мого в'їзду до Петербургу, про що я оповідав останнього вечора, було, звичайна річ, те, що мене, як німця, тямущого поводитись з дикими тваринами, зараз таки призначено на начальника гусарського корпусу. Замість того, щоб розказувати всі інші подробиці того часу, я хочу згадати тільки штурм Очакова.

Доки ще приступлено до властивої облоги тієї фортеці, мене вислано з моїми гусарами в авангарді, і я побачив турецьку залогу, захovanу в хмарі пилюки, як вона зробила вилазку й почала на нас наступати. Ну, тут не було б нічого легшого, як і собі зробити подібне прикриття з хмари пороху і так вирушити назустріч ворогові. Але що це могло б нам допомогти? Я, замість того, наказав через своїх флангерів збити на обох флангах якомога більше

пороху і рушив широким фронтом на турків, щоб мати їх ближче на оці.

Ворог, натурально, вважав нас за далеко сильніших, ніж ми були насправді, бо міг бачити лише середину нашої бойової сили, а скільки могло нас ще бути там із правого й з лівого боку, прихованих хмарою пилюки? Це міркування захитало його рішучість, і коли ми чвалом пішли на нього в атаку з голосним «ура!», що набагато перекричало його турецький бойовий клич: «Аллах іль Аллах!», він зміг поставити нам тільки коротенький опір, а далі вдався до безладної втечі, підчас якої ми нанесли йому жахливих втрат. Недобитки турецької сили загнали ми не тільки в середину фортеці, але аж до протилежної брами фортеці і вигнали їх знову на поле. Це, без сумніву, набагато перевищило всі наші як-найсміливіші сподівання.

Розуміється, підчас рубання ворогів і підчас їх переслідування я був далеко напереді своїх людей, почасти тому, що мене гнала вперед юнацька бойова відвага, а почасти й через надзвичайну прудкість мого литовського коня. Коли під протилежною брамою фортеці дорубав я ще останніх ворогів, а браму власноручно зачинив, то поїхав назад на майдан, щоб тут дати наказу засурмити до збору. Як же я несподівано здивувався, коли побачив, що я був тут сам один—я не бачив ні сурмача, ні

кого-будь із моїх гусарів! «Може вони гасяють десь іншими вулицями? Ну, вони ж, напевно, прибудуть! Не можуть же вони бути десь далеко!»—так погадав я і поїхав на мойому засапаному литвакові, щоб його напоїти, до криниці на ярмарковому майдані. Але ж такої негасимої спраги я в житті ще й не знав.

Скотина пила й пила без перестанку! Здивовано придивлявся я до цього щось п'ять чи десять хвилин і коли, нарешті, оглянувся довкола, чи не прибули ще мої вояки, то що ж побачив я? Цілого заду в бідної скотинки бракувало, крупа і крижів не було, а вода, що вливалася спереду, зараз же ззаду й витікала, не даючи славному коневі й найменшого полегшення.

Підчас мого роздуму над цією загадкою з цілком протилежного боку пригнався мій конюх і, під зливу щиросердечних віншувальних та міцних проклять, з'ясував він мені всю мою самотність та недостачу половини коня.

Чи ж можна було щось подібного вважати за можливе?

Коли я одночасно з утікачами турками, ввірвався до фортеці, хтось несподівано спустив залізну охоронну заслону в брамі, яка ото й одрізала задню частину мого коня, хоч, проте, це й не перешкодило мені погнати ввесь натовп турків і вигнати їх знову геть аж за протилежну браму.

Аж тепер я на половині мого коня надзвичайно швидко помчав назад, де перед брамою знайшов другу половину коня, що чинно займалась переслідуванням кількох розпорошених у різні боки турецьких недобитків; справний коваль здоров'я з мого відділу зшив обидві кінські половини одну до одної, і то молодими лавровими літорослями, бо нічого кращого в нього не було під рукою.

Проте, це було дуже приємно, бо лаврові літорослі пустили в коневому тілі коріння, вирости і сплелися в лаврову альтанку, так що я цього й наступного військового походу відбув не одну поїзду в затінку лавру.

Наступного військового походу сераскір Велі Паша накреслив хитрого плану знищити росіян до-щенту. А тому він без перешкоди пропустив російські військові відділи, щоб вони пройшли просмики Перекоп і Чарнанцу, і хотів їм тут одрізати будь-який довіз, а потім на рівнині їх щільно оточити й знищити. Стан руських був розпачливий.

Швидко потім розвідав я слабе місце в турецькому таборі, звідкіля болота й річка не дозволяли ворогові сподіватись нападу. Я заявився до фельдмаршала, сповістив його про свої спостереження, і другого дня пішли ми в атаку на табор. Ложна атака на другому місці відтягнула увагу турків від слабо захищеної сторони табору, куди ми вдер-

лися і блискучою й несподіваною перемогою закінчили похід.

Я згадую про все це тільки тому, що в наслідок надмірного напруження в бою моя права рука потрапила в несамовитий рух рубання, так що я був примушений її щось із вісім днів носити звязаною. Мало це той наслідок, що на мене підчас моєї розвідкової поїздки напали з засідки і, як беззбройного, взяли в полон. Про дивовижні пригоди мої, як полоненого, іншим разом.

ШОСТИЙ ВЕЧІР

Мюнхгавзен, як султанів пасічник, закидає срібну сокиру на місяця, видає на нього по стеблу квасолі і на короткій мотузці засічки злізав знову на землю. Ведмідь влизується на дишель воза. Звільнення Мюнхгавзена з полону і його поворот до Росії. Подвиг з коляскою у вивозі. Згуки, що замерзли в поштарському ріжку.

— Дорогі мої панове, друзі й товариші мисливці! Щоб виконати обіцянку, ви почувете сьогодні, як мені жилося в турецькій неволі.

Замість виміняти мене на якогось полоненого шляхетного турка, привезли мене до Константинополю й настановили рабом у султанових садах за пасічника. Це, розуміється, було трохи зневажливо й незвично для такого хороброго гусарського полковника, як я. Але ж не святі горшки ліплять!— і незабаром я вже знав переважну частину з моїх годованців особисто. Адже ж я мусив їх кожного ранку виганяти на пасовисько, пасти їх там протягом довгих днів, а що-вечора дбати за те, щоб уся бджолина череда повернулася в повному числі назад до вуликів.

Одного вечора я запримітив, що бракувало двох моїх найулюбленіших тваринок,

і коли я, шукаючи їх, поглянув довкола, то побачив, як два ведмеді заходилися їх заради їхнього меду розривати. Не мавши іншої зброї під рукою, крім срібної сокири, що була відзнакою султанових садівників, я кинув нею у ведмедів і хоч не влучив, то все ж налякав їх добре, і вони дременули геть. Не знаю, напевне, звідкіля вони тут у Константинополі взялися, чи прийшли вони сюди з Балканів, чи з Парнасу, чи з Гелікону. У кожному разі, добре було, що я їх прогнав. Але менш відрадно було те, що моя срібна сокира через надмірний розмах, якого я їй надав, пролетіла між ведмежих голів і летіла все далі і все вище, доки влучила вгорі в місяця і там ото ї застряла. Як же було мені її дістати? Чи є така драбина, щоб сягала од землі аж туди? Тут пригадав я собі, що кілька днів тому старий наглядач садів подарував мені турецьку квасолинку, яка походила чи то з Багдаду, чи то з гробу пророка. Я посадив її, сам не вірячи в те, що мені старий Омар-бен Казим про чудесний швидкий ріст тієї рослини розповідав,

Але що сталося?

Ледве я посадив ту квасолинку на одній із садових грядок, як вона почала вже її кільчитись, пустила пагінці і на власних моїх очах за кілька годин так вигналася вгору, що почала вгорі витися по нижньому ріжку місяця, мов по тичині.

Тепер я сміливо поліз на місяця, куди після багатогодинної щасливої праці щасливо й прибув.

Друге, не легше завдання, стояло тепер переді мною: як отут, угорі, де все блищало, мов коване срібло, знайти малу сокирку? А втім, і це після кількогадинного впертого шукання пощастило мені зробити, але ж лишенько!—од надзвичайної спеки квасоляна драбинка всохла, і ось тепер сидів я там угорі безрадний і безпорадний. На щастя, сокира впала була на купу полови, перемішаної з січкою, і я сплів собі, наскільки міг, довжелезну мотузку з січки. Її прикріпив я до одного з ріжків місяця й почав спускатися на землю. Лівою рукою я міцно тримався мотузки, а в правій держав сокиру. Як тільки зсунуся на певну просторінь униз, то зараз же відріжу зайвий шматок мотузка над собою та приточу його знизу; таким чином, я вже спустився був досить низько. Через оте вічне відрізування й приточування моя мотузка, що більш я наближався до землі, ставала коротша й слабкіша. Нарешті, коли я висів ще десь на кілька миль високо в хмарах, моя вірьовочка увірвалася і я з такою силою й швидкістю гримнувся на землю, що спочатку цілком був знепритомнів. Коли ж я згодом знову прийшов до пам'яті, то побачив, що підчас падіння я вгруз що-найменше на двадцять метрів глибоко в землю.

Ось вам один із тих випадків, де переповідачі моїх пригод люблять поширювати брехню: що ніби-то я, щоб видобутися з ями нагору, викопав собі, мовляв, нігтями щось подібного до східців. Але ж навряд, щоб я був такий дурень і вживав для цієї чорної роботи своїх шляхетних нігтів, коли в руках була в мене знову моя сокирка, а з нею набагато легше викопати кілька сотень східців. Не треба вам і казати, наскільки неприємні для мене всі отакі зайві додатки та перекручування, які суперечать всякій правді і правдоподібності, а особливо тому, що коли правильно й точно передавати мої пригод, то вони цих перекручувань навіть зовсім не потребують.

Добре замислившись над щойно розказаною пригодою, пригадав я собі зараз, як на моїй батьківщині ловлять мух на дрючки, намащені сиропом, і постановив собі вжити цього самого заходу так само і в ловах на ведмедів. Ото ж намастив я дишель од воза медом, а сам заліг у засідку. Гаразд! Зараз же, першої ж таки ночі, появився пан Бурмило. Він кілька разів обійшов з бурчанням довкола воза, а що не знайшов нічого для себе підозрілого, та й мед так привабно пахнув, взявся він облизувати дишля. Він так цим захопився, що влизав у себе всього дишля, який пройшов крізь горлянку, шлунок і черево та вийшов ззаду. Я підждав, доки ведмідь добре влизався, а потім рап-

том прискочив до дишля і вбив у нього міцного клина, що не давав би ласунові змоги відступати назад. На ранок привів я з собою великого султана, якого випадково побачив на прогулянці, коли він повз мене проходив, і султан трохи не помер, регочучи над цією мисливською витівкою.

Це дало привід до ближчого мого знайомства з султаном, хоч це знайомство тривало, розуміється, поки-що недовго. Бо як незабаром після цього австріяки замирилися з турками, то за цим замиренням мусило наступити й друге—між турками та росіянами; отже, разом з іншими полоненими турки видали й мене. Натурально,

підчас мого звільнення я зовсім і не передчував, що за деякий час повернуся, звичайна річ, в іншому стані знову до Константинополя. При тому було само собою зрозуміло, що я не повертався пішки разом з іншими звільненими бранцями (бо мій литвак залишився в Туреччині), але приїхав, як це й відповідало моему рангові, розкішною каретою.

Підчас цієї мандрівки трапилось якось, що ми завернули у вузький вивіз, і я загадав поштареві дати знати про нас поштарським ріжком, щоб ми не зустрілися часом у цьому просмиківі з іншою хурою, яка могла їхати навпроти нас. Добрячий чоловік приклав ріжка до рота й дмухав у нього скільки в нього було того духу, та всі його зусилля були даремні. Ріжок не видавав із себе жодного звуку. Це для нас було цілком загадковим, бо навіть стало справді таки зловісним, коли враз виявилось, що назустріч нам їде вивозом довжелезна валка важких возів, навантажених колодами дерева, а проїхати повз них не було ніякої змоги. Тут, у такому скрутному стані, могло тільки одне допомогти.

Я вискочив з поштової карети й випріг коней. Далі взяв я візка з усіма його чотирьма колесами й усіма пакунками на плечі і з усім цим підскочив щось на дев'ять футів угору і вбік—поверх косогуру й живоплоту—геть аж на поле, зваживши важкість

карети, це була не така вже маленька дрібничка. Потім, коли валка з деревом проїхала, переніс я одним плижком на дорогу насамперед карету, а за нею й коней.

Але поміркуйте собі тільки, що ми пережили на найближчій поштовій станції. Біля зеленої огрядної кахльової печи розвісив поштар з одного боку свого бриля, а з другого—поштарського ріжка. Через якийсь час ріжок почав раптом: тру-ру! тра-ра! тру-ру-ру!, а далі йшли всі ті сигнали, що їх поштар надмухував у ріжечок, і вони в ньому були позамерзали, а зараз наново відтанули!

Але ж цього недосить, бо й усе інше, що славний дядько протягом цілого дня пробував на ріжок награвати, і з чого ми не почули були й звуку, бо воно в ріжку од морозу було задубіло, вийшло тепер наяву відповідно до того, як звуки один за одним відтавали. Тут почули ми з неймовірною чулістю силу-силенну російських народніх пісень, як наприклад: «Прощай, подружка дорогая!» і «Вот мчится тройка удалая»— хоч поштар навіть і не торкався губами до свого ріжка. Далі йшов відомий Десавський марш, сентиментальна бульварна пісенька: «Мій любий Августин», «Принц Євген—шляхетний лицар», між ними декілька кавалерійських мелодій і, нарешті, «Стрілець із Курпфальцу» та вечірня пісня: «Вже всі спочили».

Аж тепер довідались ми, як гарно хотів нас дядько розважити в дорозі. Мабуть ніхто з вас нічого подібного не переживав. У нас в Німеччині я ніколи не знавав такої холоднечі, щоб од неї аж поштарські ріжки замерзали. Для цього явища потрібна така надзвичайна холоднеча, яка тільки в Росії дуже часто буває.

Вже не раз мав я нагоду висловлювати своє обурення з приводу того, що деякі мандрівники люблять описувати такі речі й події, що цілком неможливі, щоб вони дійсно коли-будь сталися, і в них ніхто, навіть за найширшого бажання, не може повірити, чи бодай вважати їх за ймовірні.

Це не тільки цілком суперечить гідності лицаря зловживати в такий спосіб легковірністю слухачів, а й просто таки нечесно, а тому найкраща й добре заслужена кара для подібного брехуна чи прибрехувача буде, коли слухачі голосно його висміють і надалі уникатимуть його товариства, або коли читачі написаної в такому дусі книжки, із зневажливо глумливим сміхом згорнуть її і надалі з такою ненадійною літературою не захочуть мати ніякого діла.

З другого ж боку, для наскрізь правдивого й одвертого чоловіка, який із своєї ласки частує вас то цим, то тим із своїх пригод та переживань, немає більшої образи й зневаги, як тоді, коли його оповідання приймають, стискуючи плечима, з неприхо-

ваним недовір'ям. А що на найближчих наших зборах я хотів би розповісти кілька своїх морських пригод, то попрохав би того, хто в своїй вірі й довір'ї до моїх слів недосить твердий, краще не приходити деякий час на наші зібрання, бо мої морські пригоди, хоч такі ж правдиві, але трохи чи не дивовижніші за мої переживання на суходолі, що їх я досі оповідав.

СЬОМИЙ ВЕЧІР

Дещо про особистого придворного візника в англійського короля. Спека на Цейлоні. Рятунок од пазурів лева й зубів крокодила

Сьогодні, шановні мої гості, я повернуся часом далеченько назад. Ледве я дотягнув свою науку в початковій дитячій школі до кінця та вступив у роки байдикування, як один родич моєї матери виклопотав для мене дозвіл товаришувати йому в його морській мандрівці на острів Цейлон, де дядько його саме тоді був за губернатора.

Деякий час мусив я затриматися в Амстердамі, бо мій родич з доручення вельмипотужних держав Голяндії мав передати губернаторові деякі важливі документи й накази.

Я міг би вам, мої панове, друзі й товариші мисливці, розповісти тут чимало цікавого про наше перебування в Амстердамі, а далі й про те так само, як ми гостювали в Лондоні, де ми з голяндським посланцем мали різні орудки. Але це все я залишу собі до іншої нагоди. Сьогодні хочу я вам нагадати тут тільки про одну знамениту особу

з Лондона, а це був не хто інший, як сам особистий придворний королівський візник, що, як вам відомо, був душею тодішнього англійського уряду; а мені імпував він своїм зверхнім виглядом. Та не тільки тим, що носив він алонжеву перуку, якої локони звисали аж на плечі, але й тим, що його груди геть аж до самого пояса вкриті були довгою густою бородою, в якій красувався дуже дбайливо викроєний англійський герб. Хоч у королівській кареті, якою керував особистий королівський візник, що посідав чин найвищого лорда, їхав у повному блискові на відкриття парламенту сам король, я ні за чим так не стежив очима, як за візником. Цей, саме тоді, коли настала, до речі, мала зупинка, тріснув кілька разів бато́гом, і після кожного ляску ремінь бато́га робив не менш виразне, як і художньо закручене G. R. (Georgius Rex—Георг король),

В дальшій нашій подорожі нічого визначного розповідати, бо дуже небезпечну бурю на морі переживає майже кожний мореплавець, і навряд чи ви знайдете хоча б один опис важливішої морської мандрівки, де б не було описано й бурі. То ж не хочу набридати вам ще й своїм її описом. Зате дуже знаменна була одна моя мисливська пригода, яку я пережив кілька днів після нашого щасливого прибуття на Цейлон.

З найстаршим сином губернатора, на його запросини, вибрався я поблукати трохи

вдовж морського узбережжя. Хутко побачив я, що новий мій приятель, звичний до жажливої спеки цього підсоння, йшов собі бадьоро далі, тоді як я, цілком виснажений спекою, мусив присісти собі в затінку малого гаю і трошечки відпочити. Так, моє панство,—мусив! Бо, взагалі, для європейця така спека, коли навіть олив'яні гудзики мого сюртука розтоплювались, не є щось цілком звичайне! Я ввесь час турбувався, щоб моя рушниця на сонячному світлі не стала така гаряча, що порох у цівці міг би сам од себе зайнятись. Тому було мені й приємно, що з мене лились цілі струмки поту, бо їх вистачало на те, щоб кожних кількох хвилин, підчас втирання чола моя кешенькова хустка ставала мокрою, хоч викрутити її. Я мав тоді змогу обмотувати нею замок рушниці, при чому кожного разу, як вогкість торкалася металу, що розпикався до червоного гарту, рушниця голосно шипіла.

Після коротенького відпочинку пішов я далі сам своїм шляхом і хутко добрався до берега бистої річки, де хотів собі на часинку присісти. Коли враз якийсь шелест із-за моїх плечей рпимусив мене обернутись і поглянути туди, назад себе.

І що ж я побачив? Могутнього лева, що цілком безпечно біг собі сюди за мною. Без довгих вагань і не зміркувавши, що мій набій з птичого дробу міг бути для

лева в найкращому разі хіба тоді тільки неприємний, коли б його випалити йому просто у вічі, я схопив рушницю, приклав до щоки і потягнув за собачку. Що я собі тоді думав, я й сам не знаю! В кожному разі, це було безглуздя викинути з рушниці оту крихітку пташиного порошку назустріч левові, доки ще він не став на віддаль пострілу. Величний хижак зупинився тільки на мить, труснув гривою і видушив із себе голосний рев, наготувавшись плигнути. На сором свій мушу признатись: молодчина Мюнхгавзен настільки втратив голову, що хотів шукати порятунку в спробі утекти. Я обернувся, а тут—мене ще й досі, як тільки пригадаю собі цю жахливу мить, деруть дрижаки по шкірі—декілька кроків переді мною був страшний потворний крокодил, що вже роззявив свою жахливу пащу, щоб молодчину Мюнхгавзена проковтнути! Уявіть собі, мої панове і друзі, жах мого становища! За мною лев, переді мною крокодил, ліворуч бистра річка, а праворуч провалля, що кишить лютими гадюками. Гадаю, що й з Геркулесом тут краще не було б, як зо мною. Приголомшений і майже непритомний, повалився я зразу ж на землю, а останньою моєю думкою було, що матиму певну смерть, як не в крокодилових, зубах, то в левовій пащі.

Дякую вам за ваше співчуття, яке при уяві мого становища робить вас, як я бачу,

смертельно блідими! Ну, заспокойтесь, бо за кілька хвилинوک чую я якийсь голосний, але незрозумілий для мене звук. Я наважився підвести трохи голову, і що ви гадаєте? Лев згаряча перескочив через мене й потрапив просто до крокодилової пащі. Голова одного застряла в горлянці другого, і вони з усіх сил намагались одне від одного відірватись. Миттю зірвався я на рівні ноги, добув свого мисливського палаша й одним махом відрубав левові голову, так що його тулуб засіпався в корчах у мене під ногами. Далі запхав я тоншим кінцем своєї рушниць левову голову дальше в пельку крокодилові, так що той мусив удавитись.

Їутко після цієї моєї перемоги повернувся мій приятель подивитися, що це за звіря я поклав своїм пострілом. Цілком природньо, що й він не трохи здивувався, коли побачив таку прекрасну здобич.

Ми зараз же зміряли крокодила і знайшли, що був він, на паризьку міру, рівно сорок футів і сім цілів завдовжки.

Губернатор, коли ми йому розказали цю надзвичайну пригоду, вислав негайно воза з кількома людьми і звелів обох звірів привезти. Крокодила зараз же випхали і тепер він є головною оздобю Амстердамського музею. Наглядач цієї установи, коли розповідає комусь мою пригоду, то додає від себе стільки неможливого, що мені аж

волосся дибки встає на голові. Наприклад, любить він розказувати, що лев ніби-то хотів проскочити крізь все нутро крокодила, але ж славний на цілий світ месьє

барон, під яким він, розуміється, має на увазі мене, відрубав йому голову, як тільки вона знову показалася з другого боку. Разом із головою барон, мовляв, одрубав

і три фути крокодилового хвоста, після чого цей обернувся, вирвав месьє баронові мисливського палаша з рук і його саме цього couteau (ножа) так похапливо проковтнув, що він пронизав йому наскрізь серце, після чого потвора зразу ж позбулась життя.

Не треба й слів, щоб ви ясно зрозуміли, наскільки може бути мені неприємна безсоромність отакого круття. Бо в наш вік, такий нахильний у всьому сумніватися, іншим людям, які мене ближче не знають, це дає легкий привід навіть чистісіньку правду моїх дійсних пригод брати під сумнів. А це для такого, як я, чесного лицаря, є надто велика кривда та й образа.

ВОСЬМИЙ ВЕЧІР

(Відідини острова святої Олени. Гольфштром і його варені риби. Казарка бере участь у морській пригоді. Ланцюг і якір у порожньому китовому зубі. Перебування в череві риби.

— Підчас повороту до Європи ми вже об'їхали були ріг Доброї Надії, як я попросив капітана корабля зупинитися на маленькому острівцеві святої Олени, що лежить у тих водах.

— Їй, дядьку, чого вам туди?—спитав капітан.

— Нічого, нічогісінько більше, як тільки познайомитися з тим кам'яним островом,— відповів я. Ну, ми й пристали до нього. Небагато цікавого та особливого можна було там побачити, але ще й до сьогодні не можу я позбутися передчуття, що ця свята Олена мусить колись мати не абияке політичне значіння. Якого роду воно може бути, я ще й досі не можу вам сказати, але мені здається, що молодші з вас може до того таки доживуть.

Найважливіше для нас було те, що ми цілком близенько від острівця натрапили на англійський корабель. З цього корабля

нас крізь рупор запитали про ім'я нашого корабля та його капітана, а потім прокричали нам прохання все-таки покласти корабля в дрейф, бо, мовляв, англійський капітан є добрий приятель нашого капітана і хоче прийти на поклад нашого корабля. Це сталося, і він пробув кілька годин у нашій каюті. Коли він повернувся назад на свій корабель, сказав мені нишком мій родич, що мусить перемінити нашу парусність, бо він узяв на себе обов'язок вручити комендантові англійської флотильної станції на островах Вест-Індії якісь дуже важливі депеші.

Для мене цей невеличкий так у плавбі був дуже вигідний, бо я зазнайомився тоді з теплим Гольфштромом і зміг переконатися на власні очі, що все те є правда, що мені про цей знаменитий Гольфштром розказували. Погода була надзвичайно тепла, але в сонячні дні вода ставала така гаряча, як окріп, так що м'ясо й яйця, які ми мали варити, треба було тільки на хвилинку вмочити в воду, як зараз же можна було їх уже й споживати.

Найбільшою тут несподіванкою для мене була велика сила різних морських риб, що весело й бадьоро плавали й гралися собі навкруги корабля, а коли ми їх ловили на гачок чи в мережу, то на повітрі вони зараз же здихали й показувалися цілком звареними, так що їх відразу можна було їсти.

Та й смачні ж вони були на прочуд! Питання, як це можливо, щоб цілком зварені риби все ще такі гралися собі в кип'ячій морській воді, цікавило нас довго. Нарешті, ми знайшли пояснення цього явища: власне, це було можливе тільки через силу звички. Коли вода цілком повільно й поступово що-далі більше нагрівалася, то й риби помалу звикали до вищої температури. А як вони потрапляли в холодніше повітря, то, природньо, простужувались, і, діставши гарячку всередину, зараз же здихали, бо гарячка їхньому животінню робила кінець. І варена пісна страва готова була до столу.

Отже, як бачите, тут не було нічого неймовірного.

Надто знаменну пригоду мали ми, коли завернули від островів Ньюфаундленду на схід, в напрямку до Європи. Вже другого дня наш корабель вдарило з дійсно дивовижною силою об щось таке тверде, що всім нам видавалося за скелю, хоч на морських мапах не значилося в цих околицях жодної скелі, а наше грузило, викинуте з корабля на глибину п'ятсот сажнів, не діставало дна. Але зовсім незрозуміле було, що ми не тільки згубили стерно, а й бугшприт нашого корабля тріснув надвое і всі наші щогли порозколювались од вершечка донизу. Нещасний матрос, який саме в ту мить рифив вітрила, полетів з корабля що найменше на три милі, доки хлюпнути

в море. Але, дякуючи щасливому випадкові, врятувався він тим, що вчепився за хвіст казарки, яка саме тоді над ним перелітала. Це не тільки стримало його розгін у воду, а й дало йому змогу, обхопивши птицю руками й ногами та сівши на неї між крилами й шийкою, скерувати її льот до корабля, доки ми не взяли його на палубу.

Про силу удару свідчило й те, що всіх людей між деками підкинуло головами аж до стелі. Мені самому цей удар втиснув голову геть аж у черево, так що минуло кілька місяців, доки вона знову повернулася на належне їй природне місце.

Ще всі ми не позбулися загального замішання та невимовного здивування, як нараз усе з'ясувалося з появою велетенського кита, що, вигріваючись на сонечку, дрімав собі на поверхні води, доки наш корабель його не потурбував. З цього, здається, був він такий незадоволений, що безоглядно розтрощив своїм хвостом нашу галерею, а далі схопив між зуби головного якоря, що, як звичайно, лежав скручений на переді корабля, і за якихсь тринадцять годин помчав з нашим кораблем не менш, як на сотню миль назад. Вже наближалися ми знову до американського суходолу, як, на наше щастя ланцюг якоря розірвався, і нас в наслідок раз одержаного напрямку й руху ще щасливо занесло аж у лиман ріки святого Лаврентія.

Тут залатали ми свої аварії, а як за деякий час опинилися знову на тому самому місці, де трапилась була сутичка, то знайшли поблизу того самого кита, як він мертвий плавав на поверхні води. Завдовжки він був, щоб не збрехати, найменше з півмилі. А що ми з цього величезного звіря тільки дещо могли взяти на корабель, то з великими труднощами відрубали ми йому голову і знайшли на, велику нашу втіху, не тільки нашого якоря але й понад сорок сажнів ланцюга, що застряв з лівого боку пащеки в дулавому зубі. Більше за цю подорож на морі не пережив я нічого вартого уваги.

В Середземному морі опинився я був одного разу у великій смертельній небезпеці. Одного приємного літнього полудня купався я собі недалеко від Марселю в дуже зручній, затишній і теплій затоці, як раптом побачив я, що просто на мене, роззявивши пельку, стрілою мчить величезна риба.

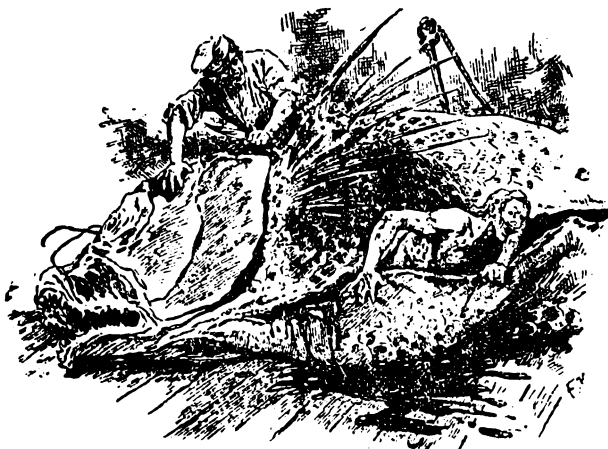
Само собою розуміється, що втекти було цілком неможливо, бо в плаванні риби нас переганяють, а тому я скорчився, як тільки міг, у малесенький клубочок, підтягнувши до черева коліна і склавши навхрест руки на грудях, щоб хоч непораним прослизнути між двох колючих рядків зубів у риба-чий шлунок. Я щасливо опинився в цьому вузькому й темному, як чорна смола, трюмі і в не дуже непривітному теплі.

Через те, що я для мого господаря став причиною шлункових корчів та інших незручностей, він вдавався до різних способів, щоб мене позбутися. Але що більше він надимався та крутився, то більше неприємностей завдавав я йому ногами; а коли, нарешті, я зміркував, що мої рухи та підскоки стали йому просто нестерпні, пішов я в ньому шотландського вальса чи гопака, хоч мені зовсім було не до танців. Це рибі так мало припало до вподоби, що вона з одчаю скрикнула й на половину виринула з води. Тим самим вона звернула на себе увагу екіпажу на італійському кораблі, який саме тоді повз нас пропливав, і за пару хвилин мою рибу добито гарпунами. Я помітив це з її конвульсійної боротьби зі смертю та з того, що вона, нарешті, зовсім перестала рухатись. Незабаром витягли її на корабель, і я почув, що матроси радяться поміж себе, як їм розчиняти рибу, щоб добути як-найбільшу кількість лою.

А що я по-італійському дуже добре розумів, то ця розмова завдавала мені чимало страху, що великі ножі підчас розчинювання риби можуть випадково різанути й мене. Я став саме посеред черева риби і вичікував яко-мога тихо, але з голосним стукотом серця, з якого боку моряки почнуть свою операцію. Я з полегкістю зідхнув, коли вони почали з черева, і ледве заблискав мені перший промінь світла, як я почав мелодійно,

як тільки вмів, співати: «O pescator del onda! Fidelin!»¹.

Далі я не міг, бо на кораблі зчинився страшенний галас од мого співу. Тепер розірвав я стіни своєї темниці, а лемент матросів перейшов у голосний і радісний рев, коли вони побачили, як я видирався з риби. Під час того, як мені поставлено було на стіл

деяке підживлення, розповів я своїм порятівникам усю пригоду, подякував їм за їхню допомогу і плигнув у море та поплив назад до мого одягу, що лишився на березі. Одежу знайшов я, на превелику свою втіху, в такому ж самому стані, як і покинув,

¹ Італійська пісенька: «О, рибалко, на хвилі! Сердешний!».

а поглянувши на свій годинник, я побачив, що пробув у тій в'язниці в череві звірюки щось із три години,—це досить довгий час, мої панове, коли зважити, в якому незвичному стані і в якому несвіжому повітрі там я перебував.

ДЕВ'ЯТИЙ ВЕЧІР

Сердечне вітання Мюнхгавзена в Константинопільського султана Мюнхгавзен оповідає султанові про свою мандрівку на гарматному набoї Мюнхгавзена посилають послом до Каїру, а по дорозі Мюнхгавзен бере до себе на службу п'ятьох дуже цінних осіб: скорохода, слухая, справного стрільця, дужака і дмухала.

— Дорогі мої друзі й товариші мисливці! В зв'язку з моїми пригодами на морі, що про них я вам останнього разу розповідав, сьогодні дуже хотів би я вам розказати, як я з Італії прибув до Відня і як звітіля послали мене в дипломатичних справах в Константинопіль до султана. Але, на жаль, я мушу од цього тепер поки-що відмовитись і може згодом коли-будь розкажу вам це все докладніше. З того часу живе ще й досі надто багато людей, і тому було б недискретно, коли б я взявся вам описувати деякі подробиці й виставляти на сміх стільки високих, вищих і найвищих осіб. На сьогодні задовольніться, будь ласка, тим, що мене в як-найвищому місці настановлено за *chargé d'affaires* (урядовця для особливих доручень при міністерстві закордонних справ), а одночасно дано мені важливі депеші й

уповноважено на безпосередні переговори з султаном.

Отож я виїхав з Відня і з деякою пишністю відбув свій в'їзд в Константинопіль. Султана зазнайомили зо мною послі—римський, царсько-російський, а також і французький—підчас дуже врочистої аудієнції. Я передав драгоманові мої довірчі грамоти, щоб подати їх за встановленим приписом султанові через великого візиря, а весь гурток дипломатів, великих сановників та придворних надміру був здивований, коли султан, проказавши драгоманові для перекладу перші свої слова привітальної промови, раптом перервав і, простягнувши руку, пішов мені назустріч з такими словами:

— А! бий тебе нечиста сила, Мюнхгаузене! Адже ми з вами старі знайомі, та ще до того й добрі приятелі! Навіщо ж нам тут якісь там перекладачі? Тисячу раз вітаю вас, старий друже!

Та це ж було для всіх отих дипломатів, ба навіть і для їх найстаршого (доена—голови дипломатичного корпусу) понад усякі жарти. Це, натурально, надало мені в тих панів не аби-якого важливого й визначного становища. Та й мої стосунки з великим султаном стали тепер зовсім інші, ніж першого разу, коли я, як військовий полонений у Константинополі, мусив ганяти в цісарському саду бджоли на пашу.

Останніми часами політичні взаємини між Туреччиною та Єгиптом трохи були поспу-
вались, отож султан і пожалівся мені од-
ного разу, що він ніяк не може вирішити,
кому ж його можна було доручити розплу-
тати ввесь отой заплутаний клубок.

Може я при цьому скорчив був трохи
своєрідну міну, бо султан з хитрою по-
смішкою промовив:

— Ну, чого ж це ви зараз виглядаєте
таким надміру хитрим, Мюнхгавзене, наче б
хотіли сказати: «А я ж тут при чому?» Ге!
Так ви гадаєте?

Я тільки стиснув плечима, а великий
султан провадив далі:

— Добре, добре, дорогий мій! Я вже ро-
зумію, але тепер вилізьмо на оте дерев'яне
риштування разом. Як бачите, на нього веде
аж триста шістдесят п'ять щаблів — туди
нагору не доберуться жодні вуха, хоч би
які вони були довгі, там угорі маю вам
довірити одну дуже важливу таємницю. Ну,
вперед!

З деякими зусиллями виліз я нагору і му-
сив цілу хвилину чекати, доки трохи вайлу-
ватий султан здерся до мене.

Та мені тоді й нудно не було, хоч сул-
тан, нарешті, так захекався, що минуло ще
доброї півгодини, доки він видобув із себе
тільки одне слово: «Терпцю!» Ну, гаразд!
Терпцю в мене було чимало, а тимчасом я
милувався розкішним краєвидом.

❦

Насправді я не знав, куди мені спершу й дивитись, і дуже жалкую, що наступного тижня впала з неба вогнева куля, що влучила в самісінький вершечок башти; після того вся будівля згоріла дощенту, хоч для цього, проте, треба було дев'ять день і дев'ять ночей.

Та вам, мабуть, було б таки дуже цікаво довідатись, чи довірив мені султан, нарешті, свою таємницю?

Без сумніву так, але на превеликий жаль, я не можу вам зараз переказати, про віщо саме тут була мова. Адже ж ви й сами дуже добре знаєте, що в дипломатичних колах буває не одна така таємниця, що якби її розголосити, то вона запалила б загальноєвропейську війну. То ж задовольніться вже, будь ласка, моїм запевненням, що та згадана тут таємниця є дуже й дуже небезпечна. Султан свято заприсягнувся кораном і бородою пророка нікому й ніколи в світі й слова не сказати, ба навіть і натяку не дати про мету мого посольства до Каїру, на що я й собі теж зобов'язався просто словом честі німецького шляхтича так само мовчати. Все, що я можу вам тепер сказати, це те, що покладене на мене завдання я, на цілковите султанове задоволення, як слід виконав, так що трохи згодом послав він мене з подібними завданнями до шаха в Персію, про що я¹⁸⁰ вам колись при нагоді докладніше розкажу.

Надвечір, напередодні мого від'їзду до Єгипту, сиділи ми вдвох із султаном, як тільки починало смеркати, в одному з кіосків над берегом моря, і ми ще раз перебалакали про все, що я повинен був виконати при дворі віце-короля в Каїрі. І тут зайшла якась балачка про мої попередні подвиги в Пруській армії. Тут я розповів великому державцеві свою пригоду підчас облоги, не скажу ж вам зараз якої саме, але дуже вже незначної ворожої фортеці. За наших попередніх зібрань, шановні мої друзі й товариші мисливці, про цю справу, що має таку невеличку вагу, я ніколи й не нагадував, але султанові ця історійка так була припала до вподоби, що я зараз і вас хочу нею почастувати.

Отже, ми облягали якусь там невеличку фортецю, а полководцеві дуже кортіло, щоб добути як-найдокладніші відомості про стан всередині фортеці.

Саме тоді не було в нього під рукою підхожої людини, яку можна було б з надією на успіх послати, як шпигуна, до фортеці. Коли ж я собі розміркував, скільки-то труднощів буде коштувати, доки можна буде пробитися крізь усі ворожі форпости, вартити редути, то спало мені на думку, чи не можна було б добути цього якимсь іншим способом! Ото ж, не звіряючи нікому свого плану, став я собі біля одної з найбільших гармат і почав уважно стежити

за тим, коли скомандують «вогонь!», а гарматник покладе горючого гнота на запал. Чудово! Як тільки гарматний набій покався з дула гармати, я з веселим вигуком скочив на нього, щоб він поніс мене всередину фортеці.

Але по дорозі, коли я летів у повітрі, до голови мені закралися різні сумніви.

— Гм! гм!—подумав я,—ввійти-то ти туди ввійдеш, але як же ти потім звідтіля назад виберешся? І як тобі там у фортеці поведеться? Адже ж ти у своїй надмірній службовій запобігливості забув з поспіху навіть свій мундир скинути, то ж у тобі зараз же впізнають шпигуна і тебе на найближчій шибениці негайно повісять! Ні! це був би перший з Мюнхгавзенів, що зажив би такої ганебної смерті!

Ну, й недовго міркуючи, вирішив я використати перший ворожий набій, що вилетить мені назустріч із фортеці, як коляску для повороту назад. А що хутко після цього такий набій на кілька кроків од мене й пролітав, то я й використав цю нагоду, перескочив з мого набою на ворожий і, хоч нічого й не зорудував, але прибув щасливо, цілий і здоровий, назад до своїх.

— Мюнхгавзене!—скрикнув тут султан, ухопившись з реготу обома руками за живіт.—Мюнхгавзене! оце б то я хотів побачити! Та це ж мусив бути спорий шмат нелегкої роботи!

— Авжеж, ваша величносте, — відповів я, — і я дуже радий, що це так закінчилося, бо воно трохи що не вийшло було для мене кепсько. Ті набой до одчаю гладенькі і мені було дуже важко втримати на них рівновагу. А втім — молода людина мусить мати щастя!

Другого ранку виїхав я з великою пишністю, як посол, із своїм дуже численним почтом, як воно й годилося для тодішнього мого стану. Султан проважав мене аж на самісіпкий берег моря, а коли, на велике здивування всіх присутніх, подав мені на прощання руку, то прошепотів:

— Тільки ж, Мюнхгавзене, будь ласка, не робіть більше таких легковажних витівок! Ви ж знаєте, що поставлено на карту!

У відповідь схрестив я руки на грудях і мовчки вклонився. Ну, султан уже знав, що це мало визначати, і стежив за нами своїми всемиловистими очима, аж доки ми не прибились по той бік в Азії до берега та не посідали на своїх верблюдів, щоб продовжувати нашу далеку мандрівку до Каїру.

В дорозі мав я нагоду ще збільшити й так уже дуже численну свою челядь кількома різними, дуже потрібними суб'єктами. В Європі промандрував я не одну сотню миль, але ж ніколи не натрапляв я тут на таких чудодіїв, як це було там протягом кількох лише днів. Я сказав би: «Поїдь

тільки в іншу частину світу, то зразу тут і знайдеш усяку всячину!»

Ледве ми відїхали від Константинополя на кілька миль, як побачив я худорлявого чолов'ягу, нижчесереднього зросту, що біг поперек поля і незвичайно швидко наближався до нашого каравану, хоч на кожній його нозі висіло по одній олив'яній гирі, що важили щось по три пуди кожна. Це вже були не дитячі іграшки!

Я гукнув йому: «Агов, куди так швидко, мій друже? І чого ти собі так обтяжуєш біг важкими гирями?»

— Ех!—відповів юнак,—я з родини скороходів. Кажуть, що в жодного з нас немає селезінки, принаймні, я ніколи не чув, щоб хтось із нашого роду коли-небудь страждав на кольку в селезінці, як це з іншими людьми буває. А тягарці прив'язав я на те, щоб хоч трохи стримувати швидкість мого бігу, бо зо дві години тому, як вибіг я з Алжиру, де служив у бея на посаді бігуна. А сьогодні вранці звелів він мені догнати вчорашній день, і завернути його назад. Це для мене було неможливе і коли я, стомлений даремними зусиллями, повернувся в обідню годину, яку вже були сповістили і криком сурм і голо-сом бубнів, назад до палацу, алжирський бей звільнив мене із служби в себе і прогнав геть із своєї країни. Гаразд! Я взяв у руку шматок хліба, засунув по вісім яблук у кожную кешеню і, прив'язавши собі тягарці

до ніг, подався на мандрівку. Тягарці прив'язав я, щоб повільніше йти, бо сьогодні хочу дістатись тільки до Константинополя. За півгодини я гадаю вже бути там, де й зможу пошукати собі нової служби.

Чолов'яга дуже мені сподобався. То ж я запитав його, чи не захотів би він найнятись до мене на службу?

Я мав охоту його найняти, а він шукав служби, отже, ми хутко з ним домовилися, і я вказав йому на вільного верблюда. Але від часу до часу він злізав і пробігав кілька миль наперед, а потім як-найшвидче вертався назад.

Це робив він тільки для того, щоб не одвикнути од своєї практики.

Це, моє панство, був номер перший! Того самого пополудня здибав я ще двох таких самих чудодійних парубчаків. Один із них лежав недалеко від нашої дороги на схилі пагорку, порослого травою. Спершу ми гадали, що людина спить собі там, але коли під'їхали ближче, то помітили, що він дуже задоволено кліпає очима, наче той, хто дуже добре розважається.

Я запитав його тоді: «Що ти там вислухуєш, друже?»

— Я?—відповів він,—я з нудьги наслухаю, як трава росте!

— Так? Хіба ж ти це можеш?

— Дурниця! Я можу ще багато дечого й іншого почути!

— Ну, то ставай до мене на службу, друже! Хто знає, що може буде потрібно вислухати!

Слухай хутенько підвівся й приєднався до нас. Це був номер другий!

Годину пізніше зустріли ми стрільця з наготовленою рушницею. Він, очевидячки, прострелив десь дірку в природі і тепер піднявся навшпиньки, наче б хотів краще до тієї дірки придивитись.

— Чоловіче!—гукнув я йому,—в кого ти вистрілив? Я ж крім порожнього повітря нічого не бачу.

— О, я випробовую тут свою нову кухенпройтерську рушницю. Он там, на вершечку дзвіниці Штрасбурзького монастиря, сидів горобець, а я його тільки-що підстрелив. Ця штучка стріляє добре!

Ну, хто знає моє замилювання до шляхетної справи мисливства й стрілецтва, той вважатиме це цілком звичайним, що я тому справному стрільцеві з радощів кинувся на шию і що він зараз-таки став до мене на службу. Це був номер третій! Такий стрілець завжди потрібний!

Що-вечора завертали ми яко-мога раніше до караван-сараю, щоб дати змогу нашому новому стрільцеві ще пару зайвих годинок розповідати про його, справді, дуже знамениті мисливські пригоди.

Коли ми згодом проїжджали повз Ливанської гори, стояв там кремезний присадку-

ватий хлоп
і тягнув за
шнура, яким
він зашмор-
гнув цілий

кедровий гай. Ми, зацікавившись, зупини-
лись, а я поспитав хлопця:

— Що ти там тягнеш, мій друже?

— О,—каже він,—мушу дістати будівельного дерева, а сокиру забув я з дому взяти, ото ж мушу тепер давати собі раду як тільки можу. Прошу вас, од'їдьте там, будь ласка, од дерева, бо воно хутко впаде!

І в одну мить стягнув отой дужак цілий гайок, що був з квадратову милю завбільшки, наче оберемок очерету. На моїх очах увесь гай повалився додолу.

Ну, що було далі, вам і казати не треба; я б не відпустив такого хлопа від себе, хоч би це коштувало мені всієї моєї по-сольської плати. Це був номер четвертий.

Щось так, мабуть, через тиждень перейшли ми єгипетський кордон. Тут настигла нас раптом велика буря, що начеб-то хотіла закрутити нас високо в повітря. З одного боку дороги стояло там сім вітряків, а крила їхні так швидко крутилися навколо своїх осей, мов веретена в прядці найспритнішої пряжи; а з правого боку дороги стояв товстопузий чоловік, що вказівникам своїм заткнув собі праву ніздрю.

Як тільки він побачив, з яким напруженням ми змагаємося з бурею, він обернувся до нас обличчям, став у фронт і з глибокою пошаною скинув перед нами свого бриля. І враз—вітер цілком затих. А всі сім вітряків раптом перестали крутитись.

— Та ну тебе!—гукнув я здивований,—чи в тебе чорт сидить усередині, чи може **сам** ти справжній чортяка?

— Пробачте, ваша ясновельможносте,— відповів товстун,— я роблю своєму хазяїнові, власникові вітряків, трошечки вітру, а щоб тих вітряків цілком не поперевертати, то мусив же я заткнути собі одну ніздрю пальцем!

— Так? А що тобі твій хазяїн за те платить?

Він назвав якусь там дрібничку, на що я сказав: «Ну, я тобі даю рівно вдсятеро більше», то й цей номер п'ятий пристав до мене на службу.

Так прибули ми до Каїру, а за чотири тижні я всі свої орудки щасливо закінчив, ба осягнув навіть більшого, ніж цього сам турецький султан бажав і сподівався. У, так званих, західніх державах це справило величезне вражіння, але я дуже жалкую, що нічого докладнішого про це вам сказати не можу. Зразу ж по щасливому закінченні переговорів я відпустив увесь свій почет, і послав його з депешами на ім'я султана до Стамбулу, і, залишивши при собі тільки нових п'ять слуг, постановив собі податися, як проста цивільна людина, для своєї втіхи й розваги на прогулянку в човні рікою Нілом.

ДЕСЯТИЙ ВЕЧІР

Небезпечна прогулянка Нілом. Мюнхгавзен живе цілі тижні самими лише мигдалями; б'ється об заклад із султаном, виграє заклад, а з ним і скарбницю султанову. Каяття султанове і даремна погоня за Мюнхгавзеном.

— Про своє задумане плавання Нілом, що за нього я вам, мої панове, друзі й товариші мисливці, останнього разу згадував, я в Каїрі не сказав нікому й слова, а то мене хто-будь був би, напевне, попередив про загрозу недалекої щорічної Нільської поводи, про яку ви, моє панство, напевне, вже дещо чували. Перевізники, що я їх найняв, нічого мені не сказали, коли наочно переконалися, що взятих харчів вистачить для всіх нас на довгий час. Так ми й відпливли, і кілька днів минуло досить добре.

Четвертого чи п'ятого дня спостеріг я, що вода в Нілі набрала якогось своєрідного червонуватого кольору й почала виступати з берегів.

Аж ось Ніл почав нестримно прибувати і ще доки сіло сонце, праворуч і ліворуч од нас земля на кілька миль вздовж і впоперек опинилася вже під водою. Годину

пізніше наша барка заплуталася в чомусь, що в нічній пітьмі вважали ми за латаття або за тарас.

Ми засіли в ньому й постановили спокійно вичікувати другого ранку. Як тільки настав світанок, побачили ми, що перебуваємо серед цілком достиглих і чудових на смак мигдалів, які неймовірною масою щільно оточили нашу барку з усіх боків, і це було не мале для нас щастя.

Викинуте з барки грузило показало, що ми гойдались більше як на півтора десятка метрів над дном, і ніяк не могли рушити ні вперед, ні назад.

По кількох годинах раптом знявся вітер, що нахилив нашу барку на один бік так, що вона набрала води і з усіма нашими припасами пішла з-під наших ніг на дно.

Яке ж було щастя, що ми мали хоч мигдалі, щоб боронитися від голодної смерти, та що всі ми разом, а саме вісім чоловіків і двоє хлопців, могли врятуватися в верховітті дерев. На них мусили ми сидіти тепер п'ять з половиною тижнів, доки вода знову спала настільки, що під нашим деревом побачили ми землю, вкриту товстим шаром намулу, а на віддаленні якихось двохсот саженив—нашу барку. З радісним криком переможців позлізали ми з дерева й пішли, частенько посковзуючись, до барки. Частину припасів вода цілком попсувала, а другу частину переховалося досить добре.

Нашвидку імпровізований обід принав нам дуже до смаку після того, як ми цілими тижнями нічого іншого крім мигдалів не споживали. За нашим обрахунком нас однесло було на сто сімдесят і три милі од річища почерез садові тини, плоти та інші огорожі. Коли ми потім по кількох днях ходи прийшли пішки на берег Нілу, який тепер знову плив собі старим своїм річищем, дістали ми в одного бєя другу барку, якою щось за шість дєнь прибули до Олександрії, де ми зараз же сіли на корабель, щоб їхати назад до Константинополя. Чимало праці завдало мені всунути нашим перевізникам, крім вартости загубленої барки, ще й невеличкий подарунок грошима, бо вони вважали себе за цілком відшкодованих уже однією свідомістю того, що шість тижнів сиділи вони разом із славним Мюнхгавзеном на одному дереві і жили мигдалями. Отакі привілеї, навіть і в далеких країнах, дістаються тому, хто має честь бути носієм славного імені.

Для вас, мої друзі й товариші мисливці, це, напевне, не буде несподіванкою, коли я вас запевнятиму, що після блискучого виконання моїх доручень за останньої подорожи, я при дворі великого султана набув ще більшого значіння, ніж до того.

Якщо ви коли-будь на асирингському ярмарку зустрінете справжнього мусульманина (бо більша частина їх—це підро-

блені, так прозвані, «Кмінні турки¹, vertel), то поставте його на спробу, спитавши в нього за пана Мюнхгавзена.

Якщо він справжній турок, то зможе вам безпомилково багато дечого розповісти про мою дружбу з султаном, бо ж наші інтимні стосунки були відомі по всій Туреччині.

Його величність зовсім не могла без мене жити, і що-полудня й що-вечора мусив я бути його застільником, і я охоче визнаю, що турецький імператор з усіх державців їсть найделікатніші страви. Тут, звичайно, тільки страви, бо, як вам відомо, визнавцям Магомета вживати вина заборонено. Та зате після обіду чи вечері чекала на нас звичайно особливо гарненька пляшечка в кабінеті його величності, і не раз підморгнув він мені, показуючи очима на двері, щоб я заходив разом із ним до кабінету, коли він віддалявся від гостей.

Одного разу, коли я після подібної заохоти, щоб його проводити до кабінету, пішов за ним, шепнув мені султан на ухо:

— Мюнхгавзене, сьогодні в нас є щось надто особливе! Я знаю, ви християнин, ро-

¹ Гра слів, яку важко передати. «Кмінний турок» (Kümmel-lürke) у студентському жаргоні визначає—«філістер», тобто чужий студентству колишній студент, що покинув чи закінчив науку в університеті і став на державну службу. Цим самим прізвиськом зазначають де-не-де й студентів, що живуть недалеко від університетського міста. Студенти, розуміється, коли вони дійсні студенти, повинні знати Мюнхгавзена, тому берон на них і покликається. Перекладач.

зумієтесь добре на вині, то ж мусите сказати мені на сумління, якої ви будете про нього думки. Це моя остання пляшечка токайського, подарованого мені від одного угорського магната. Ну, яке на смак винце? Га?

— Так,—відповів я,—ваша величносте, це не згірша крапельника—це правда! Автім...

— Стоп! Стоп! Мюнхгавзене! Тільки без переборщування, чи може ви справді хотіли дати мені зрозуміти, що ви колись пили щось краще?

— Ваша величносте! Я не потребую спершу запевняти вас у тому, що мені правда дорожча над усе, і тому благаю вашої ласки, коли буду захищати думку, що у Відні, за світлої пам'яті небіжчика цісаря Карла VI випорожнив я не одну пляшку токайського, супроти якого оце тут вино є простісіньким водовозом.

— Що це має визначати?—запитав з погрозою султан.

— Ніщо інше, ваша величносте, як тільки те, що це, так зване, токайське вино в порівнанні до цісарського, і я повторюю це! є звичайнісіньке скребло.

— Ого, дорогий мій! Це справжнє токайське!

— Так, ваша величносте! Тільки ж токайське і «токайське» є велика різниця. Може ваша величність маєте охоту вдритись об заклад? Я дістану за одну годину

простісінько з цісарського льоху пляшечку токайського, яке буде щось зовсім іншого значити.

— Мюнхгавзене! Ви говорите з гарячки! Це ж бридня!

— Ні! Це не бридня! Ось моя вам голова в заклад. Я за годину приставлю на це ось місце токайського, з яким оце тут вино не дасться навіть і зрівняти.

— Ну, гаразд! Йду об заклад; а коли вина не буде рівно в чотири тут, то це буде коштувати вашої голови, бо я не дозволю мати мене за дурня навіть і найкращому другові! Коли ж виграєте заклад, то можете взяти з моєї скарбниці стільки золота, срібра, перлів і дорогих самоцвітів, скільки найсильніший чолов'яга може на своїх плечах винести з комори.

— Це приємно почути,—погадав я і попросив собі пера, паперу й чорнила, щоб зараз-таки написати до цісареві й королеви Марії-Терези ось як:

«Ваша цісарсько-королівська величність, яка є єдиний, універсальний спадкоємець, одібрали в спадку, безперечно, й Вашого світлої пам'яті небіжчика батька льох із вином.

Чи можу я собі через пред'явника цього випросити пляшку токайського, що я його не раз у Вашого пана-бачка випивав? Тільки що-найкращого! Бо тут ходить об заклад. Я з охотою за нього відслужусь,

де тільки зможу, і застаюся їй надалі... і так далі».

Тому, що було вже п'ять хвилин на четверту, я цю цидулку одкритою подав зараз же своєму скороходові, який мусив скинути свої тягарці з ніг і, не гаючись, на ноги та до Відня!

Після цього випили ми, великий султан і я, рештку з його пляшки геть аж до дна, чекаючи на краще вино. Вдарило чверть на четверту, вдарило половину, вдарило три чверти на четверту, а скороход ще не з'являвся.

Тут-то, признатись, почало мені ставати трохи душно, бо мені здавалося, що його величність від часу до часу зиркала вже на шнурочок од дзвінка, щоб прикликати ката. Я, правда, дістав ще дозвіл вийти в сад, щоб подихати свіжим повітрям, але за мною ходили вже слідком, що мені здалося дуже підозрілим, кілька услужних духів, що не пускали мене з очей.

В чималій тривозі послав я ще за моїм стрільцем та слухаєм, і вони прийшли, коли стрілка годинника стояла вже на п'ятдесят п'ятій хвилині четвертої, а годинник уже розмахнувся бити.

Слухай кинувся плазом на землю і доповів, що мойого скорохода, правда, ще не чути, але він лежить, здається, десь біля шляху на землі та й спить, бо його хропіння чути виразно.

Хутенько вибіг мій славний стрілець не трохи вищу терасу і скрикнув:

— Єй-бо! Ось лежить ледащо під дубом біля Білграду і пляшка біля нього. Чекай же! Ми тебе зараз розбудимо!—і за цим словом вистрілив цілого набоя своєї Кухенройтерської рушниці у вершечок дерева, так що град жолудів, галузок і листя по-

сипався згори на сонного. Той, розуміється, підскочив, схопив пляшку і з нею та ще з власноручною цидулкою від цесареві Марії-Терези на півхвилини перед четвертою постукав у двері султанового кабінету.

Султан з признанням нахилив голову до мене, а як він тільки покуштував вина,

то зараз кинувся мені в обійми і сказав, аж плямкаючи губами:

— Мюнхгавзене! Ви не повинні взяти мені за зле, коли я цю пляшечку затримаю для себе одного. У Відні ж ви маєте більшу протекцію, ніж я, тож ви вже зумієте там дістати собі більше.

За цим словом зачинив він пляшечку в свою шухлядку, всунув ключика від неї собі до кешені і подзвонив за доглядачем скарбу. Цей зараз і прийшов, а султан (бо ж і в нього прислів'я: «Що чоловік, то слово!» велико значить) сказав йому:

— Ви знаєте цього пана Мюнхгавзена, але ж ніхто з вас не знає, які велетенські заслуги має він у турецькій державі, то ж звеліть моему другові в нагороду його заслуг і в бодай слабеньку ознаку моєї великої вдячності, виплатити йому стільки злота й перлів і самоцвітів з моєї скарбової комори, скільки лише найсильніший чоловік з неї винести зможе! Бо ж він заслужив цього!

Доглядач скарбів поклонився своєму найвищому панові. А я звелів покликати свого дужака і в той час, як мої інші слуги в гавані ладнали вже вітрила на що-найбільшому кораблі, щоб бути готовими до відплиття, пішли ми з головним султановим скарбником до скарбової комори. Тут спакував мій силач усе, геть чисто все докупи, обв'язав величезний пакунок здоровенним

конопляним мотузом і навантажив собі його на плечі. Хутенько побігли ми, скільки було змоги, до гавани, а в той час доглядач скарбу поспішив до султана й розказав йому з плачем, що мій слуга забрав із собою геть усе, що було в коморі!

Султанові це здалося не жартом і він дуже пожалкував, що дав мені таку необачну обіцянку. Аджеж він гадав не так! Великому адміралові наказано зараз же вирушити геть усю турецьку флоту в негайну погоню за моїм кораблем, кремезним генуезцем. Ми за ніч пропливли вже були давно весь Дарданельський шлях і більшу частину Егейського моря. Другого ранку ми проїхали між південним рогом Мореї та Кандією та опинилися вже були у Середземному морі, як раптом виринули багаточисельні вітрила турецької флотилії, що гналася за нами. Це, безперечно, викликало в мене деякі побоювання, чи вдасться нам часасливо дременути.

Тут підійшов до мене мій дмухайло з розважливим словом: «Тільки без страху, ваша ясновельможносте! Ми їх швидко віддмухнемо туди назад, звідкіль вони з'явилися!» Він став собі на задньому кінці корабля біля стерна, так що його права ніздря була звернута до турків, а ліва до наших вітрил, і видмухнув таку бурю назустріч кораблям, які нас доганяли, що їх з попсованими щоглами, вітрилами й снастями

з силою відкинуло назад, а далі й зовсім розсіяло, в той час, як наш корабель, разом із незміряними скарбами й багатствами за кілька годин прибув до Італії.

Але ж, як хутко справдилося й на мені оте прислів'я: «Як придбаєш, так і згубиш», в цьому дозволю я собі переконати вас іншим разом.

ОДИНАДЦЯТИЙ ВЕЧІР

Від барона Мюнхгавзена в Італії зграбовують увесь його турецький скарб аж до славнозвісної в біблійній історії Давидової пращі, якою колись його батько одному бегемотові обоє очей вибив. Швидка їзда на бегемоті через Канал від Доверу до Кале. Мюнхгавзен скидає триста двадцять і шість гармат у море і спалює лафети. Остання послуга пращі Давидової. Мюнхгавзена підчас його сну вистрілюють з дула гармати на копицю сіна, на якій він аж по трьох місяцях прокидається.

— Останнього вечора розповідав я вам, як я з турецьким державним скарбом утік був до Італії. Ну, підчас мого прибуття до Бріндізі був я, мабуть, чи не найбагатша цивільна людина в Європі. Але ж різні жебраки, шулери, шахраї та ще дурисвіти і злодії подбали за те, що я за кілька тижнів легко позбувся переважної частини мого багатства, а решту загарбали собі розбишаки з широкого шляху, що роздягли в Аbruцьких горах мене й мого провідника в як-найвластивішому розумінні слова аж до сорочки. На щастя, у вовняному одягу, що я його носив на голому тілі під спідньою сорочкою, зробив я потайну кешеньку і там заховав жменю самоцвітів та перлів, що й уникнули підчас пограбування жадібних очей розбишак. Один римський юве-

лір, що при цій нагоді зробив прекрасний для себе гешефт, виміняв у мене цю жменю самоцвітів та перлів на кілька сотень тисяч золотих монет. Це, досить ще значне багатство, розділив я між п'яťох своїх слуг—стрільця, слухая і т. д., після чого звільнив їх од служби в мене. Для себе самого залишив я тільки невеличку суму на мандрівку, щоб насамперед мати змогу одвідати старого свого приятеля, генерала Елліо в Гібралтарі.

З усіх різноманітних коштовностей, од яких мене розбишаки на широкому шляху звільнили, підкинули вони мені назад одну, яку вважали за безвартісну й непотрібну, а саме рештку тієї праці, що нею послуговувався колись цар Давид у боротьбі з велетнем Голіяфом. Ця сама праця, тоді ще в кращому стані, зробила чималу послугу моему батькові, коли він перебував в Англії і ходив собі на прогулянку на побережжя моря біля Доверу.

Власне, одного разу ходив собі мій панбатько вздовж гавани в глибокій задумі над поїздкою до Франції, що незабаром мала відбутися. Саме в ту мить, коли він розмірковував собі, якого б йому корабля з наготовленими вже до плавби вітрилами вибрати, раптом накинувся на нього дуже грізний бегемот з невимовною лютістю. Татусь мій кинувся шукати по всіх кешенях зброї, а що випадково нічого іншого не знайшов, як

тільки оту прашу, то вложив у неї два гладенькі камінці-круглячки, і так зручно й щасливо пустив їх потворі в голову, що одним з них влучив у праве, а другим у ліве її око. Після цього тварюка, що абсолютно осліпла, стала цілком лагідною й добродушною, дозволила, щоб на неї сіли, і помчала мого батечка насамперед до крамниці сідляра; підчас цього він користувався з праші, як уздечки. Тут татусь мій купив собі сідло, поклав його тварині на спину й поїхав верхи через море простим шляхом до Кале, для чого було треба не більш, як одну годину й десять хвилин, бо морський кінь, що врешті був дивовижною грою природи, тоб-то аж до плавків і чудної гриви, був дуже подібний до особистого перістого коника турецького султана, не плив, а біг з неймовірною швидкістю по дні моря, ганяючи навперед себе мільйони як-найрізноманітніших риб дивовижної форми.

В Кале продав мій татко того звіря господареві гостиниці «До трьох чарочок» за якусь там дрібничку щось у дев'ятьсот дукатів, а спекулянт-господар показує ще й досі ту тварину за гроші й заробляє на тому більше, ніж на своєму готелі. В Парижі мій батько дав дуже талановитому королівському придворному художникові змалювати себе, бегемота та інші морські потвори, що товаришували йому підчас його подорожи через море.

Ви, здається, цю картинку вже бачили?
Вона висить у моїй спальні.

Ледве я в Гібралтарі відсвяткував своє побачення з моїм приятелем Елліо, як ми вже й вибралися на прогулянку на валах фортеці, щоб подивитись на стан залоги та на обложні споруди ворогів. Тут несподіваних успіхів допоміг мені добитися прекрасний дзеркальний телескоп Доллонда, що його я був відкупив у Римі від одного капітана корабля, що саме на той час опинився у великій грошовій скруті. Власне, я побачив, як обложники саме тоді заходилися палити із своєї тридцятишестифунтової гармати саме в ту башту фортеці, на якій ми в ту хвилину були. Я підбіг до найближчої нашої сорокавосьмифунтової гармати, навів її дуже правильно й точно, і в ту саму мить, коли гішпанський гарматник клав уже гнота на запал, я й собі скомадував: «Вогонь!» Обидві гармати вистрілили майже враз, а обидва набой вдарились один у другий, приблизно, посередині свого шляху.

Наш сорокавосьмифунтовий набій влучив так точно в тридцятишестифунтовий, що одігнав його назад, так що він гарматникові з гнотом одірвав голову, пробив головні щогли трьох кораблів, що в одній лінії пропливали саме тоді морем, а потім перелетів усю Гібралтарську протоку і заїхав ще на цілу милю в Африку. Але наш набій, навіть після того, як одігнав ворожого, про-

довжував далі свій шлях, зняв ту саму гармату, що з неї в нас вистрілили з лафети, і кинув її з таким розгоном у трюм корабля, що вона відразу ж наскрізь пробила дно, після чого корабель набрав повно води і з тисячею матросів та з багатьома сотнями піхотинців потоп, і вони всі, розуміється, потім геть чисто потопилися. Генерал Елліо за цю послугу пропонував мені офіцерську службу, але я з подякою від неї відмовився, а тому в наступному числі військової газети надрукували мені подяку, а всім постам наказали віддавати мені рушницею честь.

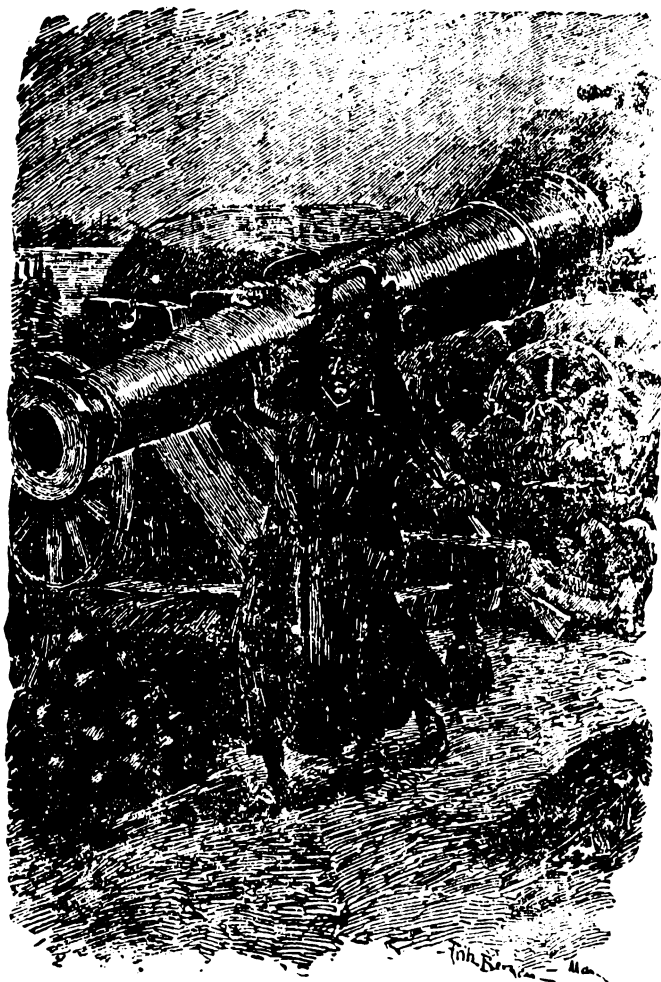
Хто в тодішній час урятував Гібралтар, цього й донині ніхто не знає, а коли я вам сьогодні це розповідаю, то покладаюся на вашу делікатність, що ви про це нікому не будете говорити.

Одного разу, дуже темної ночі, закрався я десь так о дванадцятій годині, переодягнений ніби-то католицький священик, до ворожого табору. Тут зайшов я також і до намету графа д'Артуа, де він разом із головнокомандувачем та зо всіма вищими офіцерами мав саме тоді військову нараду про штурм фортеці, що його вони збиралися почати ще на світанку наступного дня. Всі гармати, що були в обложників, як тільки світанок розсіє останні сутінки, маюся направити дулами на певновизначену точку фортеці, а потім з першим проблиском сонячних променів усі триста штук,

по змозі в одну і ту саму мить, загриміти вранішнім привітом і збудити обложених від сну. Коли потім, десь так опівдні, після кількогодинного обстрілу одного й того самого місця, виникне в мурі фортеці пролом, то на протилежному боці Гібралтару треба буде, мовляв, зробити вдавану атаку, а потім усією головною силою форсувати проломлену стіну.

Цю угоду, так переодягнений, вислухав і я, а коли потім військова нарада скінчилась і всі полягали спати, я ще прохожався самотно вуличками табору поміж наметами та обмірковував собі, як можна було б перешкодити ворогам виконати цього плану. При тому зробив я цікаве спостереження, що в таборі все міцно спало, навіть вартові, які замість глядіти своїх постів, набирали увісні сил на завтрішню боротьбу.

Але як би то з мого боку найкраще одвернути загрозу нещастя? Його, очевидно, не було б, коли б я міг перешкодити обстрілювати фортецю; воно, розуміється, не сталося б, коли б я всі гармати позаклепував був гвіздками або відтягнув би їх кудись далеко. Останній задум може й легше навіть виконати, ніж заклепування. Якраз пробило першу годину! Але, хіба ж це не заважко буде для сил одної-однісінької людини? Цю обіспробувати, закрався я до одної з батерей, тихесенько зсунув найбільшу й найважчу гармату з лафети й закинув її щось

на три милі в море. Коли це з найважчою й найбільшою гарматою вдалося, то з меншими й лекшими гарматами пішла справа куди краще. А проте, це була нелегка робота, бо довжина має свою вагу! аджеж там було триста двадцять і шість гармат, а з мортир я й одної не зсунув, бо й часу вже мені не вистачало. Насамкінець позносив я ще й усі лафети на одну купу, поклав зверху на неї обозну підводу з провіантом та порохову скриньку на колісницю і всю оту купу, мов хату високу, підпалив. Щоб уникнути всякого підозріння, я був один із перших, що зчинив галас. Весь табір охопив страшенний жах і переляк, а саме підчас вибуху порохової скриньки.

Загальна думка була така, що в таборі гостювало шість чи сім полків із фортеці, щоб учинити оте жахливе спустошення й знищити всю артилерію. Всіх вартових заарештовано, бо вони, без сумніву, були підкуплені, а то вони були б, напевне, щось помітили й стривожили б табір. Граф д'Артуа всіма своїми людьми накивав з першого перестрашу п'ятами. Ні разу не зупиняючись, бігли вони чотирнадцять днів і стільки ж ночей поспіль геть аж до Парижу, а в наслідок переляку, який заскочив їм підчас жахливої пожежі в живіт, не могли вони, кажуть, три місяці нічого, й найменшої рісочки в рота взяти і живилися одним тільки повітрям!

Шість чи вісім тижнів пізніше сидів я одного ранку з генералом Елліо за сніданком, як раптом крізь вікно в нашу кімнату залетіла бомба і впала на стіл. Я миттю схопив її рукою, витягнув з неї трубку з

гнотом і пішов собі по-малу, з бомбою в руці, на вершечок скелі. Звідсіля побачив я недалеко від табору чималий натовп людей, а своїм телескопом одкрив я, що там будують шибеницю, бо мають повісити, як

шпиків, двох англійських офіцерів, які вночі пролізли до табору, але їх зловлено.

— Ну, підождіть!—скрикнув я,—дозвольте й мені сказати слово!—а що це було за- надто далеко, щоб докинути бомбу голою рукою аж туди, то взяв я на допомогу свою пращу Давидову, поклав бомбу з новим уже гнотиком у пращу і кинув нею саме на те місце, де юрба оточила була шибеницю. Бомба впала в саму середину і зараз же вибухнула. Цим було забито всіх, що там довкола стояли, тільки обох англійців ні, бо їх було вже підтягнуто догори, а катого помічника теж ні, бо він стояв високо на драбині. Але величєнький уламок бомби все-таки влучив у підніжок шибениці. Вона впала й убила ката; а обидва напівзадушені офіцери попадали на землю, а один із них мав ще настільки притомности, що скинув з себе свою конопляну краватку, а далі звільнив, та ще саме в слушний час, і свого товариша. Потім обидва вони обернулись і подивились навкруги. Тут, найближче до них, все було мертве! Але з табору бігла туди ціла юрба людей з голосним криком і жвавими рухами. Розуміється, панове англійці не мали охоти чекати, доки вони туди прибудуть, а швиденько подалися на беріг, кинулися в гішпанський човен, що стояв там поблизу, і примусили обох моряків, які в ньому сиділи, одвезти їх до нашого корабля. Це був єдиний випадок,

коли я вжив тієї пращі, і вона, будучи і так уже напівгнила, стала офірою цього випадку. Більша її частина разом із бомбою геть одлетіла, а маленький шматочок, який я тримав у руках, лежить і тепер у нашому родинному архіві разом з іншими важливими старовинними речами. Якщо ви другого разу зробите мені честь своїми одвідинами, я з охотою вам усі ті знамениті речі покажу.

Хутко після того залишив я Гібралтар і пішов спершу до Англії. Там мав я одну з найдивовижніших пригод за все моє життя.

Одного дня, було це якраз 4 червня, пішов я вниз до Вейнінгу, подивитись, як будуть вантажити на кораблі різні речі, що я їх мусив одправити до Гамбургу. Дорогу назад вибрав я собі вздовж корабельні, а що я був смертельно зморений, бо сонце по-варварському припікало, то я, прагнучи якогось затінку, щоб у ньому відпочити, заліз собі в одну з великих гармат, що там було їх поставлено. Саме того дня був день королівського народження і всі гармати вранці набито порохом, щоб, коли вдарить перша година пополудні, вони могли вистрілити. А я цього й доміркуватися не міг і в своєму гарматному дулі впав у глибокий сон. Рівно о першій годині прийшов гарматник, встромив запальну рурку в запал, посипав її порохом і вдарив по ньому паль-

ником. І бах! вистрілило—і ваш приятель Мюнхгавзен полетів головою вперед через Темзу, яка все ж шестеро ширша, ніж Лаба під Гамбургом, і на той бік, коміть-головою всередину великої копиці сіна. Мое початкове приглушення хутенько знову перейшло в міцний сон і я в копиці сіна спокійно продовжував собі свій початий ще в дулі гармати сон. Можна гадати, що я ще б і досі там спав, якби через три місяці не виникла була потреба повезти те сіно на продаж і при цій okazji мене були б не збудили! Мені вже не раз траплялося, що мої слухачі, коли я цю історію оповідав, робили трохи недовірливі обличчя. А втім, той факт, що я дійсно три місяці спав, стверджує груша, що стояла тут же біля копиці, бо на початку червня ці дерева звичайно розцвітають, а коли я прокинувся, то дерево рясніло як-найкраще достиглими та як-найсоковитішими грушками, з яких декілька я зараз же з як-найкращим апетитом з'їв. Але ж яке було здивування моїх друзів у Лондоні! Вони три місяці мене даремно шукали, і ось, цілком здорового і в тому ж самому літньому одязі, побачили знову осіннього вересневого дня. Їх подив ви можете собі живо уявити!

ДВАНАДЦЯТИЙ ВЕЧІР

Мандрівка в Північне Льодове море. Мюнхгавзен вбиває тисячу білих ведмедів. Славний мисливський пес винює живих куріпок у череві акули. Велика морська потвора ковтає цілий корабель. Щасливий порятунок із черева потвори. Про підземний морський шлях у Каспійському морі. Мюнхгавзен міцно вітається з ведмедем за руки. Від'їзд Мюнхгавзена до Персії.

— Не знаю, шановні мої панове, друзі й товариші мисливці, чи чували ви вже про останню наукову експедицію, що її зробив капітан Фіпс—сучасний лорд Мальгрев—до Північного Льодового моря. Підчас цієї експедиції товаришував я капітанові не як офіцер, а як його друг. Після того, як ми вже проїхали були Шпіцберген і майже цілі два тижні не бачили ані клептика землі, а тільки саме лише небо і море та на деякому віддаленні велетенські високі льодові гори, що мабуть утрое вищі були од наших щонайвищих щоглів, взяв я свій телескоп і почав собі роздивлятися все, що було навколо нас. Бо, скажу вам між іншим, я завжди вважаю за краще від часу до часу хоч раз оглянутися, тим паче підчас мандрівок, де можна таким чином завжди спостерегти щось цікавого, чого звичайно й не помітив би.

Найближчі льодові гори могли бути віддалені від нас на півмилі; на них побачив я двох великих білих ведмедів, що, як мені здавалося, були захоплені гарячою боротьбою. Я миттю скинув з плеча рушницю і вибрався в дорогу, яка ставала що-далі невимовно важча й небезпечніша, що ближче я добирався до шпилья гори. Небавом довелося мені переплигувати страшні провалля, а далі, то падаючи, то знову підводячись, по цілих чверть години крок за кроком посуватися гладенькими, як дзеркало, похилими площинами. Це тривало досить довго, доки я, нарешті, підійшов настільки, що зміг уже добратися до ведмедів, які, виявилось, не боролись, а цілком безтурботно гралися один з одним. Аж тепер побачив я, що кожна з тих тварюк була що-найменше така завелика, як добре вгодований віл. Я вже в голові обрахував був вартість шуб і тільки що приклав рушницю до плеча, як зненацька правою ногою послизнувся і гримнувся горілиць на лід. Од сили удару я втратив був притомність, а коли, трохи чи не за півгодини, знову прийшов до пам'яті, то побачив, що опинився в не дуже приємному становищі. Одна з тварюк перевернула мене, очевидно, ницьма і вже схопила своїми зубами за матню моїх нових шкуратяних штанів. Приємна ситуація! Ге? Верхня частина мого тіла була під ведмедевим черевом,

а мої ноги стирчали спереду. Куди б мене була бестія потаскала, цього ніхто не може знати, але я витягнув свого ножика з кешені, цього самого, що ви його ось тут зараз бачите, схопив ведмедя за

задню ліву лапу й одрубав від неї три пальці. Як я й сподівався, поганець зараз же мене випустив на землю і страшенно заревів. Я хутенько взяв свою рушницю, що

лежала тільки на два кроки від мене, і всадив ведмедеві два лоти олива в серце, так що він мертвісінький відразу повалився на землю чи то на лід. Отож я одного з цих кровожерливих звірів, що правда, випровадив гарнесенько на той світ, але ж той самий постріл розбудив їх декілька тисяч, які спали на льоду на півмилі довкола.

Вони скажено бігли сюди з усіх боків. Тут ніколи було гаяти марно часу, бо ж, без сумніву, я загину, як тільки не придумаю якогось певного способу порятунку.

Ну, що ж я зробив?

За той самий приблизно час, що його потребував би справний мисливець на облуплення зайця, я стягнув з ведмедя його хутрову шубу і загорнувся в неї, а голову встромив саме під його голову. Ледве я закінчив оце своє переодягання, як набігло вже їх перших двадцять штук, а за декілька хвилин все їхнє стадо вже опинилося тут. Мені в мойому хутрі ставало то душно, то холодно, але ж мої хитрощі показали себе якнайкраще!

Все те довкола мене бурчало й ревло—і таким чином одна звірюка обнюхувала то мене, то знов облупленого з шуби трупа свого брата, але, здається, вони все знайшли в порядку (хоч і трохи дивовижним), бо своїми різними пантомімами закликали мене взяти участь у їхніх забавах. Ну, я й

малпував усі їхні рухи та маніри, як тільки міг, а при тому обмірковував собі, що мені далі робити і як мені од такого непроханого товариства втекти.

Тут пригадав я, як один старий фельдшер колись мені тлумачив, що поранення хребтового шпигу заподіює істоті моментальну смерть. Це треба буде випробувати! Я знову взяв у руку свого ножика і встромив його найбільшому ведмедеві біля плечей у карк.

Маєте певну рацію, коли ви тепер думаєте, що це була одчайдушна штука! Безперечно, мені при цьому було й справді досить таки моторошно; аджеж це було ясно, що коли б бестія мій тичок була пережила, то мене б розірвано на дрібні шматки! Але моя спроба вдалася досить щасливо.

Ведмідь повалився мені до ніг, навіть і не рывкнув!

Ну, тут треба було лише тисячу разів повторити той самий удар. На щастя я нещодавно перед цим добре поспідав. Я бадьоро взявся до роботи, і хоч раз-у-раз то праворуч, то ліворуч од мене падало по одному братові бурмилі трупом додолу, іншим це було цілком байдуже, і нарешті поклав я й останнього. Тут я сам собі здавався Самсоном у ту хвилину його життя, коли він забив тисячу філістимлян!

Щоб хутко покінчити з цією справою, скажу вам, що після цього подався я на

корабель і привів із собою три чверти екіпажу, щоб мені допомогли поздирати з ведмедів хутра та попереносити на палубу корабля ведмежі шинки та шкури. Ми справилися з цією роботою аж по заході сонця, а капітан Фіпс дуже жалкував, що не брав участі в героїських подвигах сьогоднішнього полювання на ведмежі шкури.

Другу морську експедицію до східної Індії відбув я з капітаном Гамільтоном. Тоді мав я з собою свого знаменитого собаку-вижлеця. Одного дня, коли саме вирішено на підставі зроблених спостережень та вимірів, що ми є що-найменше за триста миль від найближчого берега, мусив я звернуті увагу панів офіцерів на мого собаку, що вже з годину як завітрив десь близенько дичину. А що я на цій підставі висловив думку, що ми, не зважаючи на лаг-бух та все інше, дуже близько від берега, то знявся загальний голосний регіт. Та цим я не тільки не дав себе збити з мого довір'я до мого собаки, а, навпаки, запропонував капітанові побитися зо мною об заклад на сто гіней (приблизно 600 карбованців), що ми за наступних півгодини натрапимо на дичину. Капітан, щирий чоловік, усміхнувся й шепнув корабельному лікареві:— Мюнхгавзен божевільний! Я закладу його прийняти не можу!

На це відповів доктор, розуміється, так само пошепки, але досить голосно, так що

я зміг його почути:— Ні, капітане! Він цілком здоровий; але ж він вірить у ніс свого собачки більше, ніж у розум усіх ваших офіцерів на кораблі. Що він у кожному разі заклад програє, це певно, але цього він собі й заслужив!

— Проте,—завважив капітан,—це з мого боку було б не цілком чесно погодитись на такий заклад. Безперечно, потім буде тим похвальніше, коли я йому його гроші поверну.

Тимчасом поведінка мого собачки мене ще більше переконала на певності моєї думки, і коли я ще й удруге запропонував капітанові заклад, Гамільтон його прийняв. Та не встигли ще ми вдарити по руках, як матроси, що вудили рибу, витягли з води надзвичайно велику акулу. Собака почав дуже хвилюватись, а я тільки промовив:

— Ну, ось тут вам і дичина!

І дійсно, коли розпороли акулу, то в її череві знайдено шість пар живих куріпок! Нещасні тваринки так довго пробули в цьому полоні, що одна з них сиділа вже на сімнадцяти яєчках, а з одного яєчка одне куріп'ятко щойно вилуплювалось, коли розчиняли акулу. Це молоде пташенятко витягнули ми разом із гноем з-під молодих кошенят, що з'явилися на світ на декілька хвилин раніше. Між птицями й чотирьохногими, справжніми дітьми своєї годівниці, встановлено дуже зворушливі дружні сто-

сунки. На весь час нашої подорожі не бракувало нам надалі свіжоспеченої дичини, бо постійно одну чи кілька куріпок зразу висиджувано на яйцях.

Кілька тижнів пізніше перепливали ми із звичайними в таких випадках урочистостями екватор, десь так за сотню миль від острова Суматра на захід, і скерували руля просто на північ, в напрямку до Калькути й до Бенгальської морської затоки. Несподівано сила величезних морських потвор, що нас оточувала, почала так надзвичайно швидко зростати, що це нам аж спало на очі. Ця кишінь великих риб зупинила, нарешті, рух нашого корабля. Одна з тих потвор була така надмірно велика, що ми навіть всіма телескопами, які тільки були на кораблі, його величину не змогли оглянути. Особливо велике було нещастя, що ми тієї потвори не помітили раніш, аж доки не стало неможливим у кишіні її натовпі китів та іншого морського звіру його обминати. Так дивилися ми, як велетень наближався що-разу до нас, і раптом одкрив він пащеку й затягнув наш корабель сторчаком із щоглами між своїх велетенських зубів, проти яких головна щогла найбільшого воєнного корабля виглядала б, як маленька паличка.

Коли б я хотів запевняти, що перебування в печері риб'ячої пащі чимсь приємне, то мусив би просто таки брехати, а кож-

ний знає, наскільки неможливо для мене сказати хоч би малесеньку неправду. Мушу гадати, що ця нехіть до брехні є вже здавна спадком моєї родини, бо я знаю багатьох родичів, яких кожного разу нападають небезпечні корчі, коли в їхній присутності буде сказано хоч би й найдрібнішу неправду.

Я сам звичайно дістаю у високій мірі морську хворобу, коли почую хоч одне тільки з таких частих перекручувань та перебільшень підчас будь-якої події.

Після короткого перебування в пещері потвори помітили ми, як вона ту пещеру знову відкрила і втягнула в себе безмірну масу води, в наслідок чого наш корабель, що був усе ж не маленьким куснем, поплив униз до шлунку, і тут ми лежали так тихо і спокійно, наче б ми йшли за цілковитого втилю перед якорем. Повітря було трохи затепле й до незручності густе, а темряву колосального простору тільки де-не-де місцями прояснювало багато смолоскипів, що, правда, освітлювали тільки дуже мале коло і, взагалі, розсівали лише понуре вечірнє світло. Ми знайшли тут якорі, шварти, човни, барки і значне число кораблів, що їх ця потвора була проковтнула, почасти понавантажуваних, почасти без вантажу.

Сонця, місяця й зірок ми тут, розуміється, ні разу не могли побачити, та й ніколи тут, натурально, не було дня. Але як і там надворі, в морі, так і тут, мали ми

двічі на день приплив і двічі відплив. Перший наступав, коли звірюка пила, і за приблизним підрахунком вливалось тоді більше води, ніж її вміщає Женевське озеро, яке все ж має обсягу тридцять миль. Поступово вода спадала і тоді звичайно бував такий відплив, що всі кораблі стояли наче на сухому, доки через декілька годин знову не наступала повідь. За час відпливу ми пішечком відвідували різних своїх товаришів по нещастю, а підчас поводи їхали ми до них човном, і з великим співчуттям почули ми тоді, що деякі з них мешкають у цій жахливій тюрмі вже по кілька років.

Для мене було незрозуміло, як це люди могли так довго витримувати, щоб не робити жодних спроб врятуватися—хоч би це було таким способом, що вони повертіли б дірку в тілі потвори або просто забили б її, зруйнувавши серце тварюки. Насамперед, почав я з нашим корабельним теслею обмірковувати, чи не могли б ми з різних щогл змайструвати якесь таке ринтування, що не дозволило б потворі затуляти пащу. Щоб виконати цього плану, з'єднали ми скобами сім найміцніших щогл. Потім обрано сто найсильніших чоловіків, щоб використати ту хвилинку, коли звір позіхав, і між її зубами так установити щогли, щоб вони не тільки пришпилили велетенського язика, але й не давали замкнути щелепи. Коли це вдалося, вода нестримно

вливадась, і потроху вимандрувало з черева потвори все людське її населення на човнах, барках, великих і малих кораблях. Наші щогли ми, розуміється, залишили там і тим самим оберегли, принаймні, інших перед страшним лихом бути живцем похованими в цій жахливій безодні ночі та калу. Треба сподіватися, що й сама тварюка, не мавши змоги втягати до свого нутра поживу, мусила жалюгідно загинути, а це їй так і слід!

Найстарший капітан з наших кораблів зробив тепер своєрідний військовий огляд флотилії, і вийшло, що нас, не рахуючи багатьох менших човнів та барок, було понад сімдесят більших кораблів.

Але де ж ми властиво перебували?

Найбуваліші морські офіцери всіх націй встановили на підставі повторюваних спостережень, що ми плавали в Каспійському морі, чи то в Каспійському озері, яке, як сами знаєте, жодного відпливу й жодного відомого сполучення з іншими морями не має. А що ми все-таки там опинилися, то це доказ на те, що мусить бути якесь підземне сполучення, бо нас, приміром, потвора занесла сюди в кожному разі з Індійського океану. Ми попливли тепер кожний в інший бік. З нашого корабля я був перший, що став на землю, щасливий з того, що знову маю під ногами твердий ґрунт. Тут якесь голосне ричання спону-

кало мене повернути голову вбік і цілком близьенько від себе побачив я ведмедя, що біг просто до мене. Я без страху пішов йому назустріч, схопив обидві його лапи в свої руки і потрусив їх на привітання так дуже, що ведмідь захотів як-найшвидше од мене вирватись, а своє незадоволення з невдачі висловив голосним риком. Я не тільки тримав його міцно в руках, але й примусив залишитися в цьому стані, доки він не здох на місці з голоду.

Як капітан Гамільтон прибув назад до Англії, я не знаю, бо вже другого дня їхало двіста з наших тюремних товаришів повз нас, що вибрались до Персії, а коли я висловив намір до них прилучитися, вони зараз же призначили мене на свого начальника і провідника каравану, а двадцятєро з наших людей заявили так само, що хочуть мені товаришувати в дорозі.

ТРИНАДЦЯТИЙ ВЕЧІР

Перські гірські розбійники нищать дві сотні відступників. Видне полювання на коней і блискучий прийом у перського шаха

— Перше, за що я після мого почесного призначення за начальника експедиції взявся, було виділити з-поміж її учасників що-наймолодших, найпривабливіших, найінтелігентніших, переодягнути їх жінками та, озброївши під одягом як слід, вислати їх, як авангард, на кілька сот кроків від головної групи вперед. Спочатку це викликало було не одну глузливу посмішку й не один гіркий дотеп, бо мого наміру не знали. А я думав:

— Смійтеся собі! Той сміється найкраще, хто сміється останній!

Ми висіли на берег за день їзди на південь од Баку і поїхали вздовж берега далі. Отже, ми були вже в країні, що властиво підлягала берлові перського шаха, але гірські мешканці Кавказу, хоч би вони були данниками Персії чи Росії, все одно вважають себе ще за вільних і не хочуть визнати жодної зверхности; вони своїми розбишацькими наскоками роблять ці околиці

на захід і на схід від Каспійського озера, що ними часто переходять малі й великі каравани, надто небезпечними.

Пообідньої пори одного ясного дня ми дійшли були до веселої долинки, через яку дзюрчав собі струмок, і ті, що були змучені напруженням маршем, кинулися зараз

на землю і мали намір розбити тут на ночівлю табір. Тут виліз я на камінь, що лежав посеред долинки, і звелів усій ватазі в 250 чоловіка зібратися навкруг цієї трибуни.

Голосом лева, чутного на всю долину, заявив я, що даю їм тільки одну годину на

відпочинок і роздум. Вони обрали мене вже раз на свого ватажка, але дуже помиляються, коли міркують, що я мушу чи можу в чому-будь коритися волі й ухвалі більшості. Місце для табору, що вони собі вибрали, з усіх боків одкрите для нападу. Тому-то я пошукав би десь як-найближче іншого й певнішого місця на ночівлю, а коли за годину повернуся, то спитаю, чи вони вже передумали і чи хочуть іти за мною чи ні!—гаразд!

Кивнувши двом моїм найвірнішим прихильникам, покинув я велику юрбу безпорадних, але нахильних до бунту, і поліз із цими двома на гори.

Небавом знайшли ми досить просторий прискалок, що з рештою гори був сполучений тільки вузьеньким хребтом скелі, мов камінним містком, так що приступ до табору можна було легко захищати. Коли ми повернулися до наших, то вони вже розіклали ватри й наповнили кухонний посуд. Спокійно, але з глузливою посмішкою, став я вдруге на трибуну і заявив, що тут не можна залишатись, а там угорі є чудове місце для відпочинку, всього на триста кроків від джерела; хто хоче, кажу, і далі слухатись мого провідництва, то хай іде за мною туди, на гору; а хто вважає за краще залишатись тут, той хай виступить із нашої спілки і хай сам тоді шкодує на себе.

Після цього зчинилася дика метушня та галас, і коли я потім з коротеньким прощальним привітом обернувся до відходу, замною пішло щось із сорок найінтелігентніших і найрозсудливіших—решта двісті залишилися там, на місці.

З нашого виступу скелі вгорі ми могли весь табір відступників змірити очима, і ледве зійшов підповень—місяць, були ми свідками жахливої сцени. Початку її ми не бачили, не бачили його й наші вартові, бо їх увага була звернута на наше безпосереднє оточення.

Ми прокинулись од справді осоружного бойового крику, подібного до вереску, з яким індієць йдуть у бій, і коли ми згуртувалися край нашого прискалку, то побачили, як майже вдвое більша ватага гірських розбійників напала на сонних, там, у долині, і по короткій боротьбі більшу частину з них перебила, а решту погнала звязаною наперед себе, як невільників.

Так-то хутко й жахливо покарано було непослух і впертість бунтарів!

Першу хвилину я був майже готовий спробувати в безперечно нерівному бою звільнити захоплених у полон. Але це було б безглуздя, і навряд чи мало б якийсь успіх.

Отже, ми заховувались цілком спокійно і зібралися, як тільки настав день, у дальшу дорогу.

Найкращий і найвигідніший шлях провадив повз нічного бойовиська, яке, гадали ми, було покинуте й самотнє.

Ми марширували. Переодягнуті жінками, біля яких був і я, йшли знову попереду, а недалеко від бойовиська надібали ми на шістдесят збитих до гурту коней, що були під доглядом трьох черкесців. Ці, ледве побачивши, що з десяток вдаваних жінок шмиганула крізь кущі, покинули своє доглядання й рушили бігцем на нас.

У мене вистачило лише часу суворо наказати своїм людям, щоб вони не робили жодного галасу, і не вживали вогнепальної зброї, як усі три вартіві, весело вишкіривши зуби, прискочили до нас і кожен з них силкувався схопити одну з жінок в обійми. Але ж усі три вони настромилися терцями на кинджали, вимірені їм просто в серце. Без згуку попадали вони трупами додолу, а ми так само мовчки захопили собі коней, що мирно паслися в траві. Їхні хазяї на лісовій галяві грабували жертви нічної боротьби, а ми тимчасом на прудких конях відїхали чималий шмат дороги від своїх ворогів.

Коли потім треба було напувати в річці, що розливалася в маленьке плесо, славних коней, ми з жартами і сміхом поскидали свої жіночі вбрання в річку, а ця швиденько їх од наших очей однесла. Зразу ж після цього подалися ми далі в дорогу.

Незабаром зупинив нас перський патруль і поспитав про напрям і мету нашого походу.

Ледве я назвав своє ім'я і стан та сказав, що маємо намір одвідати його величність перського шаха, як усі перси враз поскидали брилі з голів і перською мовою вітали ясновельможного пана барона Мюнхгаузена.

Два дні пізніше прибули ми до Тегерану і почули, на свій жаль, що шах з усім своїм двором три дні тому виїхав до Ширасу.

Всюди вітали нас майже з королівською шанобою і проводжали далі, так що ми через вісім день з почотом, приблизно в сто тисяч чоловіка, вїхали до Ширасу.

Шах, що кожного дня одержував офіційні повідомлення од бурмістрів та іншої міської влади з усіх місць, та ще мабуть начитавшись про наше прибуття в щоденних вістях «Перського Меркурія», вийшов на чолі всього придворного штату та всієї влади своєї літньої шираської резиденції нам назустріч; коли ми зустрілися з ним, зліз він з коня, а що я зробив був те саме, то він обняв мене і висловив свою втіху з приводу цього побачення та ще сказав, що він дуже задоволений і вдячний мені за мої попередні одвідини, коли я був амбасадором його брата турецького султана.

Потім нагородив він мене не тільки перським орденом сонця та спеціально для

мене заготовленою прикрасою із справжнього монетного золота, яку треба було носити в дірочці гудзика, а саме—відомою шираською рожею, нареченою соловейка, що її оспівав бувколись Гафіз, але обдарував мене ще й братнім «ти», чого з жодним неправовірним до мене не траплялося! Перші відзнаки я з подякою прийняв, а останню—з тією умовою, що буду звертатись до нього на «ти» лише тоді, коли будемо обидва сами, а, звичайно, я величатиму його «ваша величносте» і «наймогутніший царю землі». Далі—іншим разом.

ЧОТИРНАДЦЯТИЙ ВЕЧІР

Мюнхгавзен дає вказівки, як треба витирати місяця, щоб він був чистіший: одержує в нагороду за це чудесну кобилу, яку по своєму повороті додому примушує підчас ганяння за зайцем проскочити крізь переїжджу карету. Одному знайомому, що нібито п'ятнадцять років тому брав участь у похороні барона, Мюнхгавзен дає убивчий доказ своєї життєвої снаги.

Сьогодні, мої панове, друзі й товариші мисливці, почуєте ви чи не найбільший подвиг, що його мені протягом цілого мого життя пощастило зробити. Про нього я вам раніш ніколи не оповідав, але ж його записано в астрономічні літописи Персії, як чудо.

Кілька тижнів по нашому прибутті до Ширасу, мав я нагоду зробити шахові особливу послугу. До його найлюбіших слабостей належала майже пересадна мрійливість під місячним сяйвом. Одного вечора, коли місяць показав нам своє повне обличчя, ми, тоб-то шах і я, проходилися собі вдвох критою алеєю, що її утворювали пахучі галузки троянд. Шах саме наспівував мені одну з найкращих пісень до чарки, що її склав колишній придворний поет Гафіз, але враз перервав і, схопивши мене за руку, простогнав:

Ти! подивись-но на місяць, які на ньому плями од іржі!

— Ні, ні!—відповів я,—ні! це не плями од іржі! Бачиш, це явище називають у нас місячною затьмою, яка настає тоді, коли тінь землі падає на ясний кружечок, і...

— Ах, любий брате!—перебив він мене,—ти вівця, хоч і вчена! Це плями од іржі, і вони з'являються в наслідок вогкості в повітрі. Запитай лишень нашого придворного астронома!

— Навіщо було мені його питати! Але цілу ніч провів я в думках, як мені прояснити цей темний забобон світлом науки?

Нарешті, подумав я: «Ех, що там! З вовками жити—по вовчому й вити! а коли в цій країні так вірують, то треба й мені схилитися до цих поглядів!

Ще до світанку залишив я палац і відшукав нашого корабельного теслю, що разом зо мною прибув до Ширасу. Цілими годинами накреслювали ми план машинерії, що стягнула б місяця на землю, де б можна було одполірувати його плями ніби-то од іржі.

На певну годину, як і що-дня, з'явився я на авдієнцію до його імператорської величності, і сказав йому з як-найбільшою побожністю і як-найдовірливіше, що я ладен за кілька день спустити місяця на землю і плями з нього усунути.

— Мюнхгавзене!—гукнув шах, дуже втішений цією заявою,—коли ти... коли ви це

зможете зробити, присягаюсь на бороду пророка! тоді я вивищу тебе понад усіма вельможами мого царства!

Ще того самого дня складено й устатковано три відділи каменярів по сто чоловіка у кожному, що мали розбивати камінця, і

стілки ж відділів, що мали пересівати пісок; ці шістьсот чоловіка не мали нічого іншого до роботи, як тільки заготовляти дрібненький пісок щоб натирати та полірувати місяця.

Ми почали так само зараз же працювати над збудуванням глибокодумно вигаданої нашої машинерії для спуску місяця і рівно за чотирнадцять день після згаданої місячної затьми зробили ми першу спробу з машиною.

І в той час, як освічений світ заспокоювався на вірі, що місяця не видно декілька днів тому, що, мовляв, наступив, так званий, новик, ми в Ширасі спустили його, гарного паруб'ягу, на землю, знайшли на ньому дійсно велике число плям од іржі й одполірували його знову до такого блиску, якого він уже давно не мав.

З того часу це практикується що-чотири тижні!

Я попрошу вас, моє панство, при нагоді нагадати мені, щоб я показав вам коли-будь свої відзнаки й ордени, що я їх приніс з Персії, а також і чудову білу кобилу, яку шах на прощанні майже силоміць накинув мені в подяку за мої заслуги в нього. На цій благородній скотинці проїздив я цілих двадцять років, а по її смерті звелів випхати її шкіру, бо важко було мені з нею розпрощатися. Цей кінь, взагалі, був дуже прудкий.

Зараз же після мого повороту на батьківщину, робив я верхи в околицях мого замку візити по сусідніх маєтках. Одного дня, по-полудні, проїхав я вигідно тридцять чи сорок миль, а по дорозі від одного маєтку до другого находив ще змогу ганяти собі конем і за зайцями.

Одного разу ганявся я за зайцем, який біг наперетин широкого військового шляху. Саме в ту мить цим шляхом проїжджала, як-раз поміж мною й зайцем, карета з двома красунями дамами. Моя конячка проскочила так зручно й швидко через вікна карети, що мені ніколи було навіть скинути капелюха та попрохати в дам пробачення за цю зухвалість.

Мушу сьогодні згадати вам ще одну дуже кумедну пригоду з того часу. Одного свого товариша хлоп'ячих своїх забав не бачив я довгі роки.

Раптом зустрів я його випадково, коли він повертався з міста з житнього базару, куди він часто їздив, бо перебрав на себе батькового млина. Більшість із вас його особисто знає — товстопузого Вільгельма Мельгубера з Лемюлле (мірошника з Глиняного млина). Було це внизу біля Шведенбуша (шведського куща). Мельгубер зліз був з воза, і помаленьку тупцював собі в сутінках за возом, як я несподівано прилучився до нього і сказав йому — Добри вечір, Вільгельме!

— Ах! хай йому петель і мішок з борошном!—скарикув він дуже здивований,—небіжчик барон Мюнхгаузен!

— Ех, що!—сказав я сердито,—я такий самий небіжчик, як ти—твій власний батько.

— Еге ж! Адже я ще сімнадцять років тому бачив, як ви лежали мерцем на парадному ложі—навіть був присутній на ваших похоронах. Ми, хлопчакки, дістали були тоді по одному черешневому тістечку, товсто висипаному цукром. Адже ж ви давно вже мали геть чисто зотліти й розсипатись, пане бароне!

— Почекай, Вільгельме! Я хочу тобі показати, чи я зотлілий, чи ще живий!

І з цим дав йому згоряча такого ляпаса, що аж залунало.

Отож він перевернувся на землю, де я його й покинув,—«бо»,—подумав собі,—«бур'ян не псується».

Кілька днів згодом проїжджав я повз млина, а мій товстопузий Мельгубер сидів собі в гарному настрої на лавочці і триндикав собі якусь пісеньку під ніс.

— Ну, Вільгельме,—сказав я,—тепер ти вже, нарешті, переконався, що я ще живу? Чи може мені злізти з коня та ще раз допомогти тобі повірити?

— О, ні! Будь ласка. Я вже вам вірю, пане бароне!—сказав він, нічого доброго не сподіваючись.

Ну, гаразд, і це мені любо; а то в мене є ще до послуг чимало таких убивчих способів доводити так тобі, як і всім іншим невірним і настільки безсоромним, що на-смілюються сумліватися що до правдивости моїх оповідань.

А тепер надобраніч вам, мої панове, друзі й товариші мисливці! Добраніч!

П'ЯТНАДЦЯТИЙ ВЕЧІР

Чудодійна мисливська камізелька. Мюнхгавзен одвідає Етну, де його гарно приймають батько Булкан та пані Венера. Мюнхгавзена викидають і він деякий час перебуває на ще невідкритому острові Південного океану.

— Дорогі мої панове, друзі й товариші мисливці!—почав барон, ввійшовши дещо пізно на зібрання інших.—Пробачте мені, що прийшов я запізно та що з'явився до вас іще в мисливському костюмі; як у першому, так і в другому винна оця моя мисливська камізелька. Ви бачите, вона шкур'яна, а саме із шкури Пікаса, про якого не раз я вже згадував. Через неспритність одного нікчемного стрільця нещасну тварину влучив повний дробовий набій, замість потрапити в зайця, за яким собака стояв підчас рознюху. Я побачив нещастя на віддалі яких тридцяти кроків, а коли вражений прискакав ближче, то очі дорогої мені тварини, сумовито зведені на мене, вже погасали. Та все ще таки підняв він свою ліву передню лапку, наче б хотів зо мною попрощатися, потім ще раз важко зідхнув, і вірна собача душа помандрувала в кращі мисливські поля. Мої панове, друзі й това-

риші стрільці! Це був тільки собака! Але ж який собака! Ну, більшість із вас його особисто знали, то ж нема мені що далі й казати!

Звичайно, він був тільки собакою, але для мене був він чимось більшим! Подібного йому я ніколи не мав, ніколи не знавав, і з піетету до нього хотів я дати його шкуру випхати; але ж ні! Він мусив бути до мене ближче, а тому звелів я зробити собі з його шкури оцю камізельку, щоб хоч частинку його носити завжди підчас полювання на серці!

Пробачте, коли очі мої мокріють, але зміркуйте, що сталося!

Коли в цій новій своїй одежині з'явився я вперше на лови і став на досить великому полі з конюшиною, в якій могли лежати куріпки, на серці зробилося мені враз чогось так тужно та тоскно. З кожним кроком далі серце моє стискалося що-раз більше, так що я мусив зупинитися, щоб набрати в легені повітря. Це був якийсь надзвичайно тоскний стан. Я ледве, крок за кроком, посувався вперед. Нарешті, мене так дуже стиснуло за серце, що я не зміг уже зробити й кроку, і враз від моєї камізельки відірвався один гудзик і полетів щось на п'ятнадцять кроків убік—і фуррр! спурхнула досить довга низка куріпок угору. Я приклав, випалив, і п'ять куріпок зразу ж упали на конюшину. Позбирав я здобич,

повісив її у шлауфах мого ягдташу на плече і пішов далі.

Ледве за сорок кроків далі повторилась нудьга на серці й знову одлетів один гудзик, і так воно буває завжди, коли я підійду близько до дичини. Я відчуваю тоді дивний стиск серця, мені здавлює щось груди, а остання мить перед викриттям куріпок, перепелок чи зайців, коштує мені одного гудзика, але цей гудзик дає мені певний постріл. Ви ж бачите: на моїй камізельці були в два ряди по п'ятнадцять гудзиків кожний, а тепер на ній залишилися тільки три гудзики. Наступного тижня я вдев'яте звелю попришивати всіх тридцять нових гудзиків. Що ж ви скажете тепер на цей доказ собачої вірності й прив'язаности аж із-за гробу?

— Так! — продовжував Мюнхгавзен — я старий хлоп, але на згадку про мого славного вірного Пікаса я завжди стаю сумний!.. Ось, наповніть мені склянку, бароне! Так! Вип'ємо за пам'ять вірного! А тепер я хочу вам розповісти ще іншу пригоду. Саме, коли я йшов сюди, вона мов жива встала в моїй пам'яті.

Перед роками, коли я відвідав острів Сицилію, Етна тільки-що почала була викидати з себе вогонь і каміння. В Катанії прилучився я до одного товариства англійців, жінок і чоловіків і їхав разом із ними аж до «Casa Inglese», цеб-то до «англій-

ського дому», де ми й заночували. На ранок раяли нас провідники й погоничі ослів повернутися, бо викидання вогню й каміння збільшилося. В той час, як уся компанія—пани, панії, провідники й чотириногі осли—покотилися назад у долину, я безжурно пішов собі вгору і за три години опинився край кратеру.

Я тричі обійшов увесь кратер довкола; ви можете собі його уявити, як велетенську лійку. Вигляд на море й на землю був звідсіля чарівний. Але тоді мене більше цікавило довідатись, як воно може бути там, у середині гори, і, нарешті, вирішив я скочити туди в безодню!

Ледве я це зробив, як уже мусив щиро пожалкувати, бо потрапив у гарячу, аж до розпачу, лазню. А що горючі жаринки вугілля літали навкруг мене безперестанку, доторкалися мене не дуже ніжно та завдавали мені то тут, то там порядних таки опіків, то ця лазня була для мене таки дуже неприємною. Та ба! стримати падіння не було вже змоги.

Розтоплене каміння й вугілля із свистом летіло вгору, а я серед нього що-разу швидче й далі тону в углиб. Не знаю, чи я до цієї пекельної спеки звук був і заснув, чи може втратив пам'ять.

Досить того, що я, нарешті, опинився десь на дні і прокинувся від не аби-якого голосного грюкоту.

Яка ж метушня, який гармидер, крик і галас були навкруг мене! А коли я розплющив очі, то побачив, що опинився в товаристві Вулкана і його циклопів!

Отже, воно таки правда, що там, у нутрі Етни, є кузня поганського бога, Вулкана, в якого люди давно вже перестали вірити! Так! треба тільки мандрувати, щоб побачити різні дива. При цьому я пригадую собі, що під тодішнім вражінням, я почав був складати вірша: «Хто в інші мандрував краї, той має що сказати, зібрав манатки я свої і нумо мандрувати». Далі цих рядків я, правда, не пішов. Але нещодавно прочитав я цю пісню надруковану в газеті «Вандсбекський післанець», та про Етну тут не сказано нічого. Та, про мене! Хай собі пан Асмус видає її за свої власні думки!

Можете собі уявити, моє панство, як здивувався старий батько Вулкан, разом з його закоптілими й сажею припалими челядниками, з моєї такої несподіваної появи!

Коли я йому, як годиться, представився, пошкутильгав батько Вулкан зараз же до свого шкапчика, витяг звідтіля плястер і мазь та власноручно приклав їх мені до ран. Це мусив бути якийсь чудесний бальзам, бо хоч як мене жахливо було покалічено, побито та попечено, то всі рани за

Вірш німецького поета Клавадіуса «Мандрівка Уріяна навколо світу», що до неї композитор Бетховен склав прекрасну музику, так що пісня стала в Німеччині загальновідомою.
Перекладач.

одну мить загоїлися, та не тільки рани, а навіть і пропалені місця на моїй одежі.

Один молоденький циклоп приніс мені миску теплої морської води, щоб я вмився як слід, після чого ввічливий господар запросив мене до своєї дружини, пані Венери, на якій такого досить поважного віку—цілих декілька тисяч років—цілком не помітно.

Дуже жалкую я за двома речами: по-перше, що я не запитав, од якої фірми можна виписати собі чудодійну мазь, а коли її виготовляє сам Вулкан, то за яким рецептом він це робить, а по-друге, що я не розвідав, який косметичний засіб допоміг пані Венері так гарно законсервуватись. У мене є кілька тіточок, які за цю довідку були б мені надзвичайно вдячні, хоч вони далеко ще не дожили до такої старости, як Венера.

З обома цими засобами я зробив би прекрасний гешефт!

Зрештою, подружжя обходились зо мною дуже приязно; пані Венера звичайно, дивилась на мене трохи згори, з глузливою посмішкою, і з таким до деякої міри співчутливим виразом на своєму чарівному обличчі, наче думала весь час: «Властиво, мені тебе дуже жалко, бідний земний червячку!»—і не раз оця вельможна ласка поганської богині бувала для мене дуже прикра!

Але він, а саме отой Вулкан, чи Гефест, як його ще й інакше називали, являв собою чесного й добрячого чоловікагу.

Водив він мене по всьому своєму підземному царству та показував мені різноманітні майстерні та робітні, де циклопи викувували всілякі речі для щоденного вжитку: тут плуги та інше хліборобське знаряддя, там ремесницькі приладдя для столярів або теслів, десь інде знову пили та напиліники чи різнорідну зброю, мечі, панцирі то-що. Тут мені впало у вічі, що праворуч і ліворуч головний хід розгалужувався на дуже багато хідників, а кожний із них за кілька кроків був зачинений важкими залізними дверима, що на них світляними літерами стояло написане: «До Безувія», чи до «До Геклі», або якесь інше ймення діяльного чи вже погаслого вулкану. На одних таких дверях стояло «Стромболі», а під цим сорок вісьмома мовами: «Вхід заборонено!»

— Куди провадять оці двері?—запитав я.

— Ах!—відповів мені байдужним голосом Вулкан, коли ми відійшли трохи далі.—Там є одна маленька майстерня, в якій виготовляють речі, що їх не всяке око повинно бачити, а тому вступ до майстерні заборонено.—Далі він промимрив щось таке невиразне, що я й не розчув його як слід, але мені здавалося, що я зрозумів слова: «Капкани і Самопали».

Ще того самого пополудня поспитав я, коли прийшлося до слова, у пані Венери, чи частенько бувала вона в Стромболі?

— Ніколи! Адже вхід заборонено! Я знаю краще, що мій чоловік працює там над своєю приватною роботою, між іншим, він кує там і громовиці для батька Зевеса.

З властивою мені спритністю в розмові я повернув балачку на інші справи, але про себе вирішив дослідити й збагнути за найближчої нагоди всі таємниці тієї майстерні, а коли на другий день Вулкана покликали до Везувія поладнати суперечку, що виникла між робітниками, я тихесенько закрався до заборонених дверей. Та одчинив їх, проте, з деяким ваганням, хочі знайшов їх незамкнутими. Ще трохи, і я був би їх знову хутенько причинив, бо загуркотів страшенний грім, а на стінах коритаря засвітилися знову написи сорока вісьмома мовами: «Тут лежать самопали і капкани!».

Несміливо завагався я, чи не піти мені далі тим хідником, магічно освітленим тьманим сяйвом, як нараз схопив мене хтось грубою рукою за комірця, і, мушу, на жаль признатися, кулаки циклопів мене таки добре змісили, доки не повернувся Вулкан і зі словами: «*Sat superque!*» (по-нашому: «з нього вже досить!») визволив мене з пазурів своїх підвладних, та тільки на те, щоб потягнути мене власноручно в довгий тем-

ний коритар і випустити із своїх рук над якимось чорним отвором із гнівними словами:

— Невдячний смертний! за кару, що ти її своєю витівкою заслужив, вертайся назад у той нужденний світ, з якого ти й прийшов!

Я падав і падав у нічній темряві, що мене оточувала, годину, другу, а що я втратив притомність, то не знаю вже, як довго я летів із жахливою швидкістю й свистом дедалі. Нарешті, я знову опритомнів, коли пірнув у досить холодну воду. Я розплющую очі й бачу, що я в морі, наскрізь пронизаному сонячним промінням! Небавом я видобувся на поверхню води й мусив тут здатися на своє вміння плавати. Але ж у якому напрямі треба було мені пливати?

Кожного іншого на моєму місці тут охопив би одчай, а я тільки спокійно й розважливо роздивився навкруги—нічого крім неба й води, та й то неприємно холоднуватої, щоб не сказати зимної! Нарешті, десь так за п'ять миль од себе побачив я здаля велетенську льодову гору. Я поплив до неї й видряпався майже закоцюблими руками й ногами на її шпиль. Тут заглясів я з другого боку льодової гори човна і п'ять дикунів біля одного європейця, зайнятих полюванням на морських коров. Щоб звернути на себе їхню увагу, я скрикнув так голосно, як тільки міг, сповз стрілою додолу

гладесеньким та слизьким другим боком льодової гори, обернутим до сонця, і хлюпнув близесенько біля човна в воду. Люди допомогли мені сісти в човна, де на мої запитання європеець, голандець з походження, розповів мені, що він однісінський залишився в житті по катастрофі з кораблем, який розбився об скелю ще невідомого острова на Тихому океані.—Всі інші,—сказав він,—загинули разом із кораблем.

Отже, я опинився в Південному морі!

Тепер мені стало все ясно: те, що я вважав за хідник чи колодязь, було шахтою, яка йшла просто крізь осередок землі! Як дуже пожалкував я, що дорогою не звернув на це уваги. Коли хтось із вас після мене зробить подібний стрибок в Етну, і якщо його опустять, так само як мене, просто крізь серединку земної кулі, то раджу йому в жодному разі не тратити свідомости, щоб дорогою крізь осередок землі зробити дуже цікаві спостереження, чого я, на жаль, не встиг зробити! Зробіть це краще за мене, мої панове! Добраніч!

К і н е ц ь

